

Ambt & Heerlijkheid

oudheidkundige kring Rheden - Rozendaal

DOELSTELLING

De Oudheidkundige Kring Rheden-Rozendaal is opgericht op 11 januari 1954 en stelt zich ten doel: de bevordering van de kennis der geschiedenis van land en volk van de Zuidoost Veluwezoom, in het bijzonder van de gemeenten Rheden en Rozendaal. Zij tracht dit doel ondermeer te bereiken door het houden van lezingen, exposities, wandelingen en excursies, het uitgeven van een tijdschrift en het bijhouden van een website, het bewaren van historische voorwerpen, documenten, afbeeldingen, boeken en andere geschriften, het bevorderen en ondersteunen van onderzoek op historisch gebied en de verschijning van publicaties daarover, alsmede het ondersteunen van en samenwerken met instellingen, stichtingen en verenigingen die een soortgelijk doel nastreven.

Archief

Het archief van de Kring is grotendeels ondergebracht bij het Gelders Archief in Arnhem. Daarnaast heeft de Kring een eigen archiefruimte in 't Sprengenhuis, Harderwijkerweg 25a, 6957 AB Laag-Soeren, met boeken, documenten en een beperkte collectie museale voorwerpen. Dit archief kan op afspraak worden bezocht. Afspraken kunnen worden gemaakt via e-mail (archieff@oudheidkundigekring.nl) of telefonisch via Jan de Bes (026-4953780).

Lidmaatschap

Het lidmaatschap kost € 30,- per jaar. Aanmelding, wijziging of opzegging (vóór 1 december) kan plaatsvinden via de website of telefonisch/schriftelijk bij de penningmeester. Leden van de Oudheidkundige Kring ontvangen gratis het ledenblad *Ambt & Heerlijkheid*.

Bankrekening

NL83ABNA0556713591 t.n.v.
Oudheidkundige Kring Rheden-Rozendaal.

De Kring is aangesloten bij Erfgoed Gelderland.
De Kring staat geregistreerd als ANBI-cultuurinstelling.

BESTUUR

Voorzitter

Harry Klein Koerkamp • 06-20533128
Correspondentie via secretaris of via
voorzitter@oudheidkundigekring.nl

Vice-voorzitter

Willem Kleijn • 06-21865900
willemkleijn@gmail.com

Secretaris

Theo Bakhuizen, 06-20969570
Zutphensestraatweg 49, 6881 WV Velp
secretaris@oudheidkundigekring.nl

Penningmeester en ledenadministratie

Wim van den Beukel • 06-54630804
Labriehof 15, 6952 HW Dieren
penningmeester@oudheidkundigekring.nl

Bestuursleden

Jan de Bes • 06-53723589
Archivaris van de Kring
archieff@oudheidkundigekring.nl

Jeroen van Gessel • 0313-450593
jeroenvangessel@chello.nl

Webbeheerder

Rob Weenink • 06-25585176
webmaster@oudheidkundigekring.nl

Website: www.oudheidkundigekring.nl

Uitgave

Oudheidkundige Kring Rheden-Rozendaal
Ambt & Heerlijkheid
Verschijnt 4 keer per jaar,
ISSN 1384-3362
Druk: WePrint4All 's-Hertogenbosch

REDACTIE AMBT & HEERLIJKHEID

Hoofdredacteur

Hans Witt • 06-51703054
Zutphensestraatweg 19, 6881 WN Velp
redactie@oudheidkundigekring.nl

Eindredacteur

Fineke Burgers-Dekkers

Redactieleden

Jeroen van Gessel
Rob Weenink
Gajus Scheltema
Elly de Bruijn

Vormgeving

Rob Weenink

Richtlijnen voor auteurs

De richtlijnen voor auteurs zijn op te vragen bij de redactie. De in een artikel verkondigde mening is voor rekening van de auteur en kan daarom losstaan van de mening van bestuur of redactie.

Rechten

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen of openbaar gemaakt in enige vorm of wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever heeft zich ingespannen om alle rechthebbenden van tekst- en illustratiemateriaal op te sporen. Mocht u menen rechten daarop te kunnen doen gelden, dan verzoekt zij u contact daarover met haar op te nemen.

Losse nummers van *Ambt & Heerlijkheid* zijn voor € 5,95 per stuk te verkrijgen bij:

The Read Shop in Dieren en Velp,
Boekhandel Jansen & de Feijter in Velp,
Firma Elderman, Groenestraat 54, Rheden,
Bakkerij Samberg in Ellecom en
Kapsalon De Oude Post in De Steeg.

Omslag: Schaatsen op het kanaal bij Spankeren

INHOUD

- 4 Een blauwe maandag op steenfabriek
De Muggenwaard
Cees Ursem
- 7 Beumer, een geslacht in de Veluwezoom
Rob de Redelijkheid
- 11 't Jagthotel wordt R.K. Bejaardencentrum
't Jagthuis
Nelleke den Boer-Pinxter
- 16 De sigarenblokken aan de Molenweg in
Dieren
Jos Leeman
- 20 150-jarig jubileum Begraafplaats
Ellecom/De Steeg
Koop Reynders
- 26 Beroemde zangeres Anna Tobisch
begraven in Velp
Nelleke den Boer-Pinxter
- 30 Fraaie winterplaatjes aan de Veluwezoom
Hans Witt
- 33 Boekbespreking: Gekke Dien – Koningin
van het lichte gedicht
Hans Witt
- 35 Van het bestuur

VAN DE REDACTIE

Erfgoed is volgens van Dale Online “dat wat is overgebleven uit het verleden, m.n. dingen van historische of culturele waarde”. Op de site www.rhedenopdekaart.nl vind je veel informatie over het erfgoed in onze omgeving. Naast informatie staan er filmpjes en duizenden foto's van erfgoed in de gemeente Rheden en de gemeente Rozendaal. Er wordt door een groep mensen al enige tijd hard gewerkt aan een nieuwe opzet van deze website. De site krijgt dan ook een nieuwe naam: www.erfgoedrheden-rozendaal.nl (deze site is nog niet actief). Het gaat grotendeels over zogenaamd 'materieel erfgoed', tastbare zaken zoals gebouwen, landschapselementen en bijvoorbeeld documenten en oude kaarten. Maar naast 'materieel erfgoed' bepaalt ook het 'immaterieel erfgoed' een deel van onze identiteit. Bepaalde tradities, gebruiken, ambachten en bijvoorbeeld dialecten bepalen deels wie we zijn. Het immateriële erfgoed is veel dynamischer en deint mee op de golven van de tijd en van de generaties. Taal is daar een duidelijk voorbeeld van. Elke generatie en elke nieuwe ontwikkeling voegt nieuwe taal toe. En oude begrippen en woorden verdwijnen uit het dagelijks taalgebruik. Het NPO radioprogramma De Taalstaat heeft zelfs een rubriek 'Vergeetwoorden'. Inmiddels bijna een oneindige lijst met woorden als dijenkletser, habbekrats, klaploper en tamboereren. Sociale media, nieuwe technologieën en globalisering werken als een versneller voor een alsmear groeiende lijst nieuwe woorden. Soms denk je, wat hoor ik daar nu weer? In november jl. meldde de minister in de Tweede Kamer dat “...een bepaald type elektrische luchtverfrisser recent uit de handel is gehaald omdat het apparaat storingen veroorzaakte in het C2000-communicatiesysteem van de hulpdiensten. En ook omvormers veroorzaken soms deze storingen”. Omvormers? Geen flauw idee: wat vormen ze om? Hoe doen ze dat? en vooral: waarom willen ze dat doen? En opeens hebben we het allemaal over fatbikes. Alsof ze er altijd al waren, een paar jaar geleden ook geen idee wat dat zou kunnen zijn. En bij zo'n woord denk ik gewoonlijk, kan het niet gewoon in het Nederlands? Maar dat lijkt me in dit geval juist weer niet de goede keuze. 'Dikke fiets', dat doet toch eerder denken aan een scheldwoord van een tegendraadse puber tijdens een ruzie-om-niets met zijn biologielerares. Dan maar het lelijke fatbike. Ook in dit nummer van Ambt & Heerlijkheid lekker veel materieel en immaterieel erfgoed: o.a. grafmonumenten en begraafplaatsen, oude ambachten en dorpsiconen, sneeuw- en ijspret en de geschiedenis van een geslacht uit deze regio. Helaas geen omvormers in deze aflevering.

Hans Witt

EEN BLAUWE MAANDAG OP STEENFABRIEK DE MUGGENWAARD

Cees Ursem

De ‘blauwe maandag’, de maandag in de laatste week van januari, staat tegenwoordig synoniem voor de meest trieste, somberste, meest deprimerende dag van het jaar. Maar het is ook een gezegde met als betekenis dat een bepaalde activiteit slechts een korte tijd heeft geduurd. Dat laatste geldt zeker voor de ondernemers Claassen & Plaat die tussen 1868 en 1873 eigenaar waren van steenfabriek De Muggenwaard. Dat een ‘blauwe maandag’ op de Muggenwaard ook nog een derde betekenis had, lezen we aan het eind van dit artikel.

Er zijn in de omgeving van Rheden en Velp meer dan tien steenfabrikanten actief geweest. Namen als Avelingh, Van Loo, Arntz, Terwindt, Wentink en Walters zijn hier zeer bekend, maar Claassen & Plaat? Van deze fabrikant Claassen & Plaat is niet zoveel bekend, laat staan dat er ergens van die firma herkenbare, door hen geproduceerde stenen opduiken.

Dankzij een tip van de bewoner van een huis waarin ze zijn gebruikt, hebben we die toch kunnen vinden. Het betreffende huis staat op een unieke plek op de hoek van de Zwarteweg (voorheen het Zwartepad) en de Massenweg in Rheden. Een gevelsteen uit 1876 verraadt het bouwjaar. Het huis staat op de kop van de vroegere ‘uitweg’ van de steenfabriek en de toenmalige bebouwde kom van Rheden. De Muggenwaard is gesticht op de uiterste zuidpunt van het uiterwaardengebied Rhederlaag dat behoorde tot het grondgebied van Landgoed De Scherpenhoff.

Dit kaartje laat goed zien hoe de bocht van de IJssel om het Rhederlaag met de Muggenwaard krulde en de afsnijding uit de jaren 60, die ervoor heeft gezorgd dat RiverParc kon ontstaan en nu aan de Giesbeekse kant van de IJssel ligt.

Recht van overpad

De uiterwaarden van Rhederlaag bestonden uit een groot aantal percelen, allemaal van verschillende eigenaren. De stukken grond van de Scherpenhoff bevonden zich aan de uiterste zuidpunt van het gebied. Bij de koop kreeg de eigenaar daarom tevens recht van overpad over de andere percelen. Dit als uitweg naar het dorp indien er een steenfabriek mocht worden opgericht. Een overdraagbaar recht als het perceel opnieuw zou worden doorverkocht. Het bruggetje over het gerenoveerde voetpad over De Laak herinnert nog aan die uitweg.

Voor de nieuwe bewoners van De Scherpenhoff was het uiterwaardengebied aan de IJssel echter minder interessant. Voor iemand die zijn zinnen heeft gezet op

*Bruggetje
over
De Laak*

een onderneming in de steenfabricage als geldbelegging daarentegen wel. De eerste eigenaars Berends en ten Cate waren afkomstig uit Dedemsvaart. Ze hadden daar bedrijven in de veenkolonie en landontginning en zagen de steenbakkerij als prima investering. De grondprijs was laag, want het was overstromingsgebied en niet altijd geschikt voor landbouw en veeteelt. Vergunningen werden vrij eenvoudig afgegeven, want de overheid was blij met de steenbakkers omdat ze een flinke toplaag van de uiterwaarden afgroeven (ruimte voor de rivier). En ook omdat bij het productieproces ongeveer 1/3 van de productie uitschot (afgekeurde bakstenen) was. Dit kon prima dienen als noodzakelijke oeverversterking.

De Scherpenhoff eind 19e eeuw

Bovendien was het afzetgebied groot en lag het in de directe omgeving. Dat de heren afkomstig waren uit de veenkolonie maakte de stap eenvoudiger: ze hadden veel ervaring met grondwerk en het aansturen van hele families werklieden.

Claassen & Plaat Rheden - Velp

Berends en ten Cate verkopen de Muggenwaard op 9 september 1868 voor f18.000,- aan Joannes Burghardus Claassen en Willem Plaat.

De heer Claassen is houtzaagmolenaar in Arnhem en woont in Velp. Willem Plaat is meester metselaar en makelaar en woont in Doornspijk. Ook zij zien de steenbakkerij als een uitstekende geldbelegging.

Massenweg

Het bijzondere van het huis aan de Massenweg (de weg naar steenfabriek De Marsch) zit hem in de twee metselstenen die in de gevel van de schuur zijn ingemetseld. Zij verraden de producent van de stenen, de firma Claassen & Plaat Velp en Rheden. De namen zijn door een stempel in de nog natte klei aangebracht. De firma

De stempels

bestond echter maar een blauwe maandag. Joannes

Burghardus Plaat stierf al zeven maanden na de aankoop in 1868 te Utrecht en Willem Claassen slechts een paar jaar later, op 16 maart 1873, in Velp. Het lijkt erop dat de steenbaas Hietbrink het bedrijf onder dezelfde naam nog even heeft voortgezet, want pas in 1876 wordt de fabriek op verzoek van de erfgenamen verkocht.

Het ooit als boerderijwoning op een terp gebouwde huis stond aan het begin van het pad waarop het genoemde 'recht van overpad' bestond voor aan- en afvoer van goederen voor Steenfabriek De Muggenwaard. In 1882 werd het huis verkocht aan de Christelijke Scholen-

gemeenschap, die het tot 1927 als woonhuis voor de hoofdonderwijzer bestemde. Het huis wordt nu bewoond door de familie Lamberts, dus eigenlijk zijn zij pas de 4e eigenaar. Zij hebben de woning met de stallen met gevoel voor de oorspronkelijke details verbouwd tot het huidige woonhuis.

Het huis op de hoek van de Massenweg en de Zwarteweg

Steenfabriek te koop

Van de inventaris van zo'n steenfabriek krijg je een mooi beeld als we lezen welke verplichting tot overname aan de koop verbonden was: twee steenmachines met toebehoren zijnde vier persen, veertien steenwagens, acht zand- en waterbakken, tien schabulwagens, enkele emmers en schoppen. Vervolgens vier werkpaarden met tuig en kettingen, drie grondkarren, drie spoorwagens, de rails met liggers, 24 steenkruiwagens een ploeg en een eg, de 3 scheepsgangen, de turfton, rietmatten, planken en het rekhout. Alles voor f 5.000,-. Dan voor 500 gulden de reeds uitgegraven tichelaarde en de nog niet gebakken klei voor 4 gulden per 1000 stuks baksteen. Verder brandstof als turf, stro en hooi, steenpuin, dek- en scheerstenen. Ook de gebakken maar nog niet uitgekruide stenen, maar dan moeten wel de bestelorders worden nagekomen en de lonen worden uitbetaald. De fabriek wordt door Hendrik Jan Cornelis Walters, particulier te Arnhem, voor f 45.149,- gekocht. Hij koopt de fabriek namens zijn vader Johannes Gerardus, die dan al eigenaar is van steenfabriek De Marsch in het Rhederlaag.

Locomotief van het kleitreintje

Een andere Blauwe Maandag

Onder zijn directie zou De Muggenwaard nog negatief in het nieuws komen. De Graafschapsbode van 17 juni 1893 meldt de afloop van een rechtszaak. Het gaat hier om een rechtszaak over een "leelijke gewoonte" op Steenfabriek de Muggenwaard van de heer Walters. Daar is het gebruik dat de werkweek op maandag begint met het drinken van enkele glazen jenever. Zo'n activiteit staat bekend als Blauwe Maandag. De kosten van deze "morele verplichting" worden echter door de werkbaas ingehouden op het loon. Een werknemer die daar niet van gediend was en ook niet meedronk maar wel moest meebetalen maakte daar bezwaar tegen. Na een handgemeen met de steenbaas kwam de zaak voor de rechter. Die achtte het handgemeen als strafbaar feit bewezen maar legde geen straf op omdat hij dat ritueel op de steenfabriek ten zeerste afkeurde.

Bronnen

Steen en pannenfabrieken aan de Gelderse IJssel:
De geschiedenis van een verdwenen industrie door Henri Th. M. Burgers
Eigen onderzoek en fotoverzameling.
Delpher: artikelen uit de Arnhemse Courant en Graafschapsbode
Interview met Fam. Lamberts Rheden
Fotoarchief van Walter de Wit

Cees Ursem is rondleider in Laag-Soeren voor de Oudheidkundige Kring en schrijft vanuit veelzijdige belangstelling artikelen voor Ambt & Heerlijkheid.

BEUMER, EEN GESLACHT IN DE VELUWEZOOM, deel 1

Rob de Redelijkheid

Veel is al bekend over het geslacht Beumer in de Veluwezoom. Het Beumerboek uit 1992 is een bekende publicatie en bovendien zijn veel genealogische gegevens te vinden op internet. Waarom hier dan toch nog een artikel aan wijden? De belangrijkste reden is dat er over de oudste generaties nogal wat misverstanden bestaan. Die kunnen nu in belangrijke mate worden opgelost. Daarnaast zijn er in de gangbare publicaties omissies die kunnen worden weggelaten. Nader onderzoek heeft toch mogelijke antwoorden opgeleverd.

De stamvader van het zeer uitgebreide geslacht Beumer, dat zijn oorsprong vindt in de Veluwezoom, is Jan Beerndz, die als jonge man komend van 'Rosel' op 8 februari 1705 in Ellecom in ondertrouw gaat met Everdjen Claessen. Everdjen is op 21 november 1680 in de Nederduits gereformeerde kerk van Spankeren gedoopt en een dochter van Claes Everts en Marrij Cornelissen. Het huwelijk tussen Jan Beerndz en Everdjen wordt dan ook op 22 februari 1705 in de Spankerense kerk voltrokken.

Jan Beerndz komend van 'Rosel' is een aantekening die niet meteen duidelijk maakt waar hij vandaan komt. Dat het de plaats Rosel in het departement Calvados in Normandië zou zijn, is niet erg waarschijnlijk. Het meest voor de hand liggend is, dat het een samentrekking betreft van het naburige Rozendaal. Wat hier tegen pleit, is dat deze samentrekking niet vaker in de boeken voorkomt. Nader onderzoek naar een mogelijk spoor in het doopboek van Velp, waar de inwoners van Rozendaal in die tijd kerkten, levert op dat op 15 mei 1670 Jan de zoon van Berent is gedoopt. Het zou qua leeftijd goed kunnen, maar het is wel heel summier om hier een hele hypothese op te stoelen. Ik vond in andere onderzoeken een verwijzing naar Elden als plaats van herkomst, maar die redenering is qua bewijsvoering flinterdun.

Ik houd het er vooralsnog op dat Jan Beerndz uit de directe omgeving afkomstig is, het meest waarschijnlijk uit Rozendaal. Hij voert op dat moment nog geen familienaam, want zijn eerste vermelding is onder patroniem. Vrij snel daarna komt hij voor als Jan Berends

Beumer. Dit zou erop kunnen wijzen dat hij de naam Beumer 'op de Steegh', waar hij met Everdjen gaat wonen, kreeg. Beumer wordt in de naamkunde meestal in verband gebracht met een boom. Dat kan een slagboom ofwel een opvallende boom zijn, waar de betreffende persoon bij werkzaam is of in de buurt woont. Was Jan Berends Beumer een tolgaarder? Er waren enige bezittingen, zoals hierna duidelijk wordt. Jan en Everdjen hadden een bescheiden vermogen opgebouwd, maar hoe dit gebeurde blijft gissen.

Jan Berends Beumer

Jan Berends maakt het de onderzoeker niet makkelijk. Hij trouwt, zoveel is duidelijk, en hij krijgt met Everdjen kinderen. Van Gerrit (1707), Claes (1712) en Berendijn (1719) zijn dopen opgetekend in de boeken van de

Sint-Mauritiuskerk Rheden (foto auteur)

Nederduits gereformeerde kerk van Rheden, maar er moet ook een zoon Berend of Barend zijn. Van diens doop ontbrak ieder spoor, tot in het doopboek van de Nederduits gereformeerde kerk van Rheden onder het jaar 1705 de volgende vermelding werd aangetroffen: *Den 2 aug. Een soon van de dogter van Claas op t Sand. De naam is Berend.* In de boeken van Rheden staan meer ongewone omschrijvingen, maar een mogelijke verklaring is hier dat de vader van de dopeling recentelijk van elders kwam en zodoende bij de koster of dominee niet bekend was; de grootvader kende men wel binnen de kerkgemeenschap. Latere dopen van kinderen van Jan Berends Beumer worden wel met de naam van de vader genoteerd.

Wankel verhaal

Dit bleef een wankel verhaal totdat Jan Berends Beumer en Everdjen Claassen in het rechterlijke archief opduiken. In een akte van 11 mei 1762, waarin de verkoop van een *stuk bouwlant groot ongeveer een half molders gesaeij, edog soo groot en kleijn als 't selve' op 'de Middagter Steeg voor 325 gulden aan de Heer van Middagten* wordt vastgelegd, worden Berend Jansz Beumer en zijn jongere broers en zussen als kinderen en erfgenamen van wijlen Jan Beumer en Everdina Claesen vermeld.¹ Na Berend zijn dit Gerrit, Claes, Margrietje en Berendijn. Van Margrietje is geen doop gevonden, maar zij zal rond 1716 zijn geboren.

Obligatie

Een vroegere akte van 22 oktober 1736 voegt nog iets aan informatie toe: *Evertie de wede van Jan Beúmer is 60 gulden schuldig aan de Heer en Mr. Henrick Brantsen, oud-burgemeester van Arnhem en diens echtgenote Vrouwe Nalida Everwijn.*² Zij belooft jaarlijks 3% rente te betalen en een aflossing van één gulden en zestien stuivers. *Ter securiteit van welcke capitael en interesse de comparante niet alleen verbindt haer persoon en goederen maer ook soodane helftscheyt in een hujsie en lant het deeltje genaemt groot omtrent anderhalf scheepel gesaeij geleegen in den Ampte van Rheden op de Steegh.*³ De obligatie is op 1 juli 1764 op verzoek van Henrick

Brantsen geroyeerd. Hieruit is af te leiden dat Jan Beumer en Evertje Claassen in De Steeg woonden en dat Jan vóór oktober 1736 is overleden.

De broers Berend, Gerrit en Claes wonen 'op de Steegh', maar de zussen wier echtgenoten ook in de akte worden vermeld wonen elders. Margrietje is getrouwd met Johannes Theodorus Mulsip (Meulensiep) en woont in 1762 in Voorschoten en Berendijn is getrouwd met Fredrik Bornholt. Zij wonen in Rotterdam.

Het begin van een uitgebreid nageslacht

Berend Jansen Beumer trouwt in 1730 in Rheden met Fiken (Sophia) Telen. Haar vader Hendrik kwam uit Ugchelen. Samen krijgen Berend en Fiken acht kinderen. Hun zonen Klaas Willem (1735) en Antonius (1743) hebben nakomelingen met de naam Beumer, waarvan vele in de Veluwezoom blijven wonen. Gerrit Jansen Beumer is in 1748 militair. Hij is in 1733 getrouwd met de weduwe Elisabet van Heelsum. Van hen zijn geen kinderen bekend.

Claes Beumer trouwt in 1742 met Dorothea Thijssen. Over haar staat bij haar doop in 1714 dat ze een dochter is van *Claas op den Bergs dogter die aan een paaps man getrouw is.* Weer zo'n curieuze omschrijving in de boeken van de Rhedense kerk. De meeste van hun nakomelingen verlaten de streek en trekken naar elders, met name Rotterdam, Breda, Nijmegen, 's-Gravenhage en Amsterdam.

Berends zoon Klaas Willem Beumer trouwt in 1759 te Rheden met de soldatenweduwe Garritjen Reijnders uit Brummen. Hun zoon Reijnder Beumer (1762) zorgt met zijn eerste vrouw (huwelijk 1783) Gerritjen Hakken en tweede vrouw Hendrika van Loo (huwelijk 1797) voor een uitgebreid nageslacht.

De andere zoon van Berend is Antonius, Anthonij of Toon. Toon trouwt in 1767 te Rheden met Elsken (Elisabeth) Jansen. Ook zij hebben veel nakomelingen, waarover later meer.

De nakomelingen van Klaas Willem Beumer

Zoals opgemerkt krijgt Reijnder, de zoon van Klaas Willem Beumer en Garritjen Reijnders, nakomelingen uit zijn beide huwelijken. Garritjen is de dochter van Reijnd Berends en introduceert zo de naam Reijnder of Reinier in het geslacht Beumer. Deze naam komt tot in de huidige tijd veelvuldig voor in de familie, te beginnen dus met zoon Reijnder. Reijnder Beumer is daghuurder, landbouwer, maar ook bakker en trouwt tweemaal. Uit het eerste huwelijk met Gerritje Hakken worden zes kinderen geboren, waarvan zoon Cornelius voor nageslacht met de naam Beumer zorgt. Uit het tweede huwelijk met Hendrika van Loo worden dertien kinderen geboren, waarvan Gerrit Jan en Harmanus Fredrik de naam voortzetten.

Emigratie

Cornelius Beumer (1784) is tuinman en vertrekt eerst naar Zuilen en komt later in Oudemirdum voor. Nageslacht is te vinden in Delft, 's-Gravenhage, Wormer en Dalfsen. Vanuit Dalfsen emigreert kleinzoon Gerrit Beumer (1911) naar Brisbane, Australië. Diens in 1945 geboren zoon Reinier wordt als Vietnamveteraan en majoor van de Royal Australian Artillery herdacht op een plaquette.

Oorlogsslachtoffers

Er is ook een familietak in Dieren ontstaan van zoon Engbert (1830) die vanuit Dalfsen naar de Veluwezoom terugkeert. In Dieren wordt hij uiteindelijk seinwachter. Diens kleinzoon en naamgenoot Engbert Beumer (1900)

is majoor-monteur bij de Koninklijke Marine. Op 15 december 1941 vaart de 'Hr. Ms. O-16' op reis van Patani naar Singapore in de Chinese Zee op een mijn. Engbert Beumer staat vermeld op het Monument voor de Gevallenen van de Onderzeedienst in Den Helder. Hij is ook opgenomen op de Erelijst van Gevallenen 1940-1945, evenals de man van zijn zus Teuntje, Franziskus Braam die als object-commandant van de Koninklijke Landmacht op 10 mei 1940 sneuvelt na het doen springen van de brug over de Oude Rijn bij Aerdt.

Een memorabel doelpunt

Gerrit Jan Beumer (1798) blijft 'op de Steeg' wonen en trouwt twee keer. Uit zijn tweede huwelijk met Anneke van Meurs krijgt hij elf kinderen, waarvan drie zoons (Reinder van 1830, Derk van 1838 en Gerrit Jan van 1840) de familienaam voortzetten. De meeste nakomelingen blijven in de Veluwezoom wonen. Van zijn zoon Derk Beumer (1838) zijn drie kleinzoons werkzaam als (zand)schippers. In 1927 wordt in Dieren Antoon Beumer geboren. Hij is een achter-achterkleinzoon van Gerrit Jan uit 1798 en maakt na 'Dierensche Boys' furore als voetballer bij 'De Graafschap'. Anton 'Haantje' Beumer scoort op 4 september 1954 op De Vijverberg voor zijn club het allereerste doelpunt in een

Monument voor de Gevallenen van de Onderzeedienst te Den Helder

Elfal 'De Graafschap' 1954/55, Anton Beumer staat derde van links (De Graafschap Historie)

oefenwedstrijd tegen Fortuna '54 met op doel Frans de Munck. Hij krijgt een fruitmand voor zijn historische treffer.

Een Achterhoekse tak

Harmanus Fredrik (1812) heeft uit zijn huwelijk met Hendrika Elfers vijf kinderen waarvan alleen de twee oudsten volwassen worden. Hun zoon Teunis Beumer (1847) is postbode. Hij trouwt drie keer en krijgt in totaal twintig kinderen. Uiteindelijk belandt het gezin in Zelhem. Veel van zijn nakomelingen wonen in de Achterhoek, waaronder zijn kleinzoon Gerrit Teunis Beumer (1934), mijn leraar op de Openbare MULO in Terborg.

In het volgende nummer wordt ingegaan op de nakomelingen van Anthonij Beumer, waarvan er nog heel veel in de Veluwezoom wonen.

Noten

1. Gelders Archief – 203, ORA Veluwe en Veluwezoom, inv. nr. 975, 1733-1782.
2. Henrick Brantsen (1665-1742) komt uit een steenrijke familie van regenten magistraten en was sinds 1705 burgemeester van Arnhem. In 1698 trouwt hij met Nalida Everwijn (1661-1737). Zij is de dochter van Willem Everwijn (†1673) en Johanna Kelffken, ook uit een zeer vermogend en invloedrijk geslacht. Willem Everwijn kocht planmatig een groot aantal boerderijen, grond en weidevelden aan weerszijden van de IJssel ten westen van De Steeg. Zijn mogelijke plannen daar een landgoed te stichten heeft hij niet kunnen uitvoeren.
3. Ibidem 1.

Rob de Redelijkheid studeerde geografie en planologie in Nijmegen, werkte in verschillende delen van het land en woont sinds 1991 weer in de Achterhoek. Hij heeft veel genealogisch en historisch onderzoek gedaan en hierover verscheidene boeken gepubliceerd.

't JAGTHOTEL WORDT R.K. BEJAARDENCENTRUM 't JAGTHUIS

Nelleke den Boer-Pinxter

Aan de Hoofdstraat in Velp, waar nu de Havelaarstraat is, lag het landgoed Eikenhorst. De architect Evert Jenné liet hier in circa 1840 een nieuw 'Heerenhuis in Gotische stijl' bouwen. Het land behoorde eerder toe aan Evert Brouwer uit 'De Grootte Swaan', een herberg aan de Hoofdstraat hoek Stationsstraat.

Al vrij snel werd het Heerenhuis op een veiling aangeboden, maar niet verkocht. In 1842 kocht de heer J. Del Baere 'huis en erf' van 30 are voor minder dan de helft van de vraagprijs. De villa stond bekend als 'Het Gotische Huis', het was rechthoekig en had opvallende hoge spits toelopende ramen. Op het dak stonden ter versiering een balustrade en verschillende torentjes.

In 1844 werd Willem Landmeter Havelaar (1796-1875) eigenaar. Hij breidde het gebied uit naar het zuiden tot het

spoor en richting de Biljoensweg, naar 113 are. Ook werd er een orangerie en koetshuis bijgebouwd. De erven van jkvr. J.A.C.E. van Teylingen van Kamerik (1823-1893), weduwe van W.L. Havelaar, boden de buitenplaats te koop aan. Ondanks de ligging van de villa aan het Staatsspoor en de Gelderse Stoomtram lukte het niet de villa te verkopen. Daarom werd vanaf 1894 de villa te huur aangeboden voor 1800 gulden. In 1895 betrok mej. L.J.C. Kuijl hier haar kost- en dagschool voor jongedames. Zeker is dat zij tot 1900 hier huisde.

In 1902 kwam de buitenplaats opnieuw in de verkoop om geveild te worden. Het deel van de villa met tuin kwam in eigendom van Thomas van Schouwenburg, boomkweker; Hendrik Geerlings, handelskweker en Albertus Jacobus Bolderwijk, stalhouder. De Havelaarstraat werd in 1910 aangelegd waarbij het huis werd gesloopt.

De voormalige tuin van villa Eikenhorst werd gekocht door Willem Cornelis Ketjen, bankier uit Doesburg. Deze liet hier in 1905 een fraaie villa bouwen op de hoek van de Hoofdstraat en de Havelaarstraat. Dit landhuis werd ontworpen door de bekende Hilversumse architect J.W. Hanrath en gebouwd in de stijl van het traditionalisme, waarbij gebruik werd gemaakt van oudere architectuurstijlen. Het pand staat op de gemeentelijke monumentenlijst. De voorgevel heeft een portico (veranda) die ondersteund wordt door gekoppelde Toscaanse zuilen. Hierboven ligt het balkon met hetzelfde hekwerk als de veranda. De ingang tot het huis ligt in de achtergevel en wordt gevormd door een halfronde portiek met hardstenen treden. In 1913 liet Ketjen een nieuw huis bouwen aan de overkant op Zutphensestraatweg nummer 44. H.J. Jacobs was de architect. Toen het groene bakstenen huis in 'Um 1800-stijl' klaar was verhuisde hij naar de overkant.

De naam Honswijk

Een bewoner, de heer Peelen, heeft de villa de naam 'Honswijk' gegeven, naar een fort in de Hollandse

waterlinie. Gedurende de Eerste Wereldoorlog was hij commandant van dat fort. In de Tweede Wereldoorlog was in dit huis o.a. de S.S. gelegerd en was het met prikkeldraad omgeven. Zwaar beschadigd heeft het daarna lang op herstel gewacht.

't Jagthotel

't Jagthotel bestond uit de voormalig villa 'Honswijk', die door een grote hal verbonden was met de er naast gelegen villa. Jan Pieter Austen was hotelhouder van 1956 tot ca. 1962. De gasten van het hotel hadden de gelegenheid om in de omgeving te jagen en na afloop konden zij zich in de 'jachtkamer' verpozen en de nodige consumpties gebruiken.

Het hotel werd als volgt in vier talen aangeprezen: 'Eerste klas Hotel, gelegen in de nabijheid van het natuurreservaat. Modern ingericht, gerenommeerde keuken, verwarming op alle kamers. Koud en warm stromend water. Badkamers, Restaurant á la carte, prachtige Engelse tuin. Parkeerplaats voor auto's. Door Buitenlanders veel bezocht.'

Toch heeft o.a. de weigering van een tapvergunning door de gemeenteraad van Rheden bijgedragen aan de teloorgang van 't Jagthotel. Het hotel werd in 1962 verkocht aan de stichting 'Maria Visitatie'. De familie Austen bleef er wonen tot 1968.

Stichting R.K. tehuis voor bejaarden 'Maria Visitatie'
Mej. W.J. Koenders nam het initiatief om in Velp een R.K. pension voor ouderen/bejaarden te stichten. Zij was een goed gesitueerde dame die in Westervoort woonde. Zij bezocht pastoor Jansen van de parochie O.L.V. Visitatie in de Emmastraat om haar plan voor te leggen. Hij raadde haar aan om het met haar notaris Th.A.E. Trijssenaar te bespreken. Hij was tevens directeur van een stichting die in Oosterbeek een bejaardenhuis exploiteerde. In 1961 vond het gesprek plaats, gevolgd door de oprichting van de stichting 'Maria Visitatie'.

Bestuur

Het bestuur was als volgt samengesteld:

De Heer J. Smulders, voorzitter;

Mevrouw O.J.J. van Ooyen van Well, lid;

Mejuffrouw W.J. Koenders, lid;

De Heer Dr. Mr. W.B. Helmich, secretaris-
penningmeester;

De weleerw. Heer pastoor G.M.A. Jansen, geestelijk
adviseur.

Op 10 oktober 1961 bij de notaris Th.A.E. Trijssenaar
verklaarden de bestuursleden ieder uit hun eigen
vermogen af te zonderen een bedrag van tien gulden en
daarmee in het leven te roepen na te noemen stichting,
welke zal worden beheerst door de navolgende statuten:

Naam en Zetel

*Artikel 1. De stichting is genaamd: R.K. tehuis voor
bejaarden 'Maria Visitatie' en is gevestigd in Velp,
Gelderland*

Doel

*Artikel 2. De Stichting heeft ten doel in de gemeente
Rheden of Rozendaal het verschaffen van huisvesting,
voeding en verpleging aan bejaarden van Rooms
Katholieke Godsdienst. Zij beoogt derhalve niet het
maken van winst.*

*Artikel 3. De Stichting tracht haar doel te bereiken met
alle daarvoor in aanmerking komende wettige middelen.*

Vermogen

Artikel 4. Het vermogen wordt gevormd door:

- *De inkomsten boven gemelde afgezonderde
vermogen;*
- *De inkomsten uit het vermogen der stichting;*
- *Hetgeen de stichting door erfenis, legaat of schenking
verkrijgt;*
- *Hetgeen zij op een andere wijze verkrijgt.*

Mej. Koenders was van plan een pensioen op te richten in
een huis aan de Piet Heinlaan 3. Door allerlei omstandig-
heden bleek dit niet haalbaar. Rond die tijd vernam het

bestuur van de stichting dat hotel 't Jagthuis', Hoofdstraat
1 te Velp, te koop was. Na veel vergaderingen en
onderhandelingen met de eigenaren, de heer en mevr. J.P.
Austen-Hollands, werd de koop gesloten. De koop vond
plaats in aanwezigheid van notaris Th.A.E. Trijsselaar en
het contract werd ondertekend door de heer en mevr.
Austen en de stichting 'Maria Visitatie'. De koop betrof
de villa 'Honswijk' en de kleine villa, die zoals gezegd
met de grote villa was verbonden. Ook de stoffering en de
inboedel waren bij de koop inbegrepen, evenals de grond
en het bos rondom de villa's.

De naam bleef 't Jagthuis, mede vanwege de vele
geweien die bij de gekochte inboedel hoorden, dus niet
omdat de mensen vandaar naar de "eeuwige jachtvelden"
gingen.

Bij aankoop werd door het bestuur besloten dat de heer en
mevrouw Austen en hun dochter er voorlopig mochten
blijven wonen. Ook de stamgast, de deftige dame
mevrouw Van Ruiling en haar drie verpleegsters mochten
in 't Jagthuis blijven.

Zusters Franciscanessen van Mariadal

Nu het bestuur zover gekomen was, moesten er religieuze
zusters worden gezocht. Dat viel nog niet mee. Pastoor
Jansen en de voorzitter de heer Smulders hebben 40
kloosterordes benaderd en alleen de eerwaarde 'Zusters
Franciscanessen van Mariadal' te Roosendaal in Brabant,
reageerden. Na een gesprek werd overeengekomen dat er
voorlopig vijf zusters zouden komen om de leiding op
zich te nemen. De heer en mevrouw Austen, hun dochter
en de stamgast mevrouw Ruiling met haar drie
verpleegsters bleven in het complex wonen.

Gelukkig arriveerden de zusters op 22 oktober 1962 met
de bus met 45 pakken met spullen. Mag ik de zusters aan
u voorstellen: zuster Immaclee, zuster Rolanda, zuster
Wulfrana en zuster Leontia. Er moest heel wat gebeuren
in villa 'Honswijk' en de kleine villa. Na de grote
schoonmaak moest het interieur van villa 'Honswijk'
worden veranderd. Op de vliering tussen vier knapen van
schoorstenen was een grote vierkante ruimte waar acht
zusterkamers gemaakt werden.. Deze waren net groot
genoeg om er een bed, kast en stoel te plaatsen. Ook de

dienstruimten in het souterrain werden gereed gemaakt voor o.a. een keuken en wasserij, waar zuster Rolande lange tijd de scepter zwaaide. Voor de kapel, die geschonken werd door de zusters Franciscanessen uit Roosendaal, werden twee kamers bij elkaar getrokken. Om het werk te verlichten kwamen er nog twee zusters, zuster Martine en zuster Dimiana. In de loop der tijd werden de zusters van het ene klooster of zusterhuis naar het andere verplaatst, zo zijn er nog verschillende zusters voor korte of lange tijd geweest. De zusters verleenden zorg in het bejaardenhuis dat onder een lekenbestuur stond. Door de vergrijzing en een tekort aan zusters kwam hier in 2000 een einde aan. Het gebouw Honswijk wordt nu gebruikt als kantoor.

R.K. Bejaardencentrum 't Jagthuis

De eerste vijf bejaarden kwamen in december 1962, daarmee was het bejaardencentrum een feit. Ook de kleine villa werd aangepast om bejaarden te kunnen huisvesten, zodat er in het geheel twintig bejaarden kwamen te wonen. Zeven verzorgende zusters voor twintig bejaarden was een ongunstige verhouding. 't Jagthuis kon in de twee aaneengesloten kapitale villa's wel meer huisvesten, maar de voormalig hoteleigenaar bewoonde nog steeds een aantal vertrekken en drie vertrekken waren aan de stamgast met haar drie verpleegsters verhuurd. Gelukkig was dit maar tijdelijk. De dochter van de heer en mevrouw Austen begon een hotel in Valkenburg en in 1968 volgden haar ouders. Toen mevrouw van Ruiling overleed kwamen er nog meer kamers leeg, want toen vertrokken vanzelfsprekend ook haar drie verpleegsters.

Nieuwbouw

Het bestuur van de stichting wilde nieuwbouw, maar voorzag problemen bij vergunningen en financiering. De gemeente Rheden meende dat er niet genoeg rooms-katholieke bejaarden in de gemeente waren. Uiteindelijk is het gelukt een vergunning te krijgen voor de afbraak van de kleine villa en de bouw van een nieuwe vleugel. Door een door de gemeente Rheden gegarandeerde hypothecaire lening werd het benodigde geld verkregen.

Het architectenbureau Van Remmen en Langeveld uit Velp maakte de nieuwbouwplannen, een nieuwe vleugel voor ongeveer 90 bewoners. De mensen die in de kleine villa woonden zouden hiernaar toe verhuizen zodra de nieuwbouw klaar was. Daarna werd deze villa afgebroken om plaats te maken voor een aula (ontspanningszaal). Eind 1967 was de nieuwbouw klaar. In de voortuin stonden prachtige bomen, die helaas het uitzicht van de bewoners belemmerden. Het gemeentebestuur gaf op aanvraag een kapvergunning. Zo kregen ze uitzicht op de levendige Hoofdstraat.

Legaten

Toen de nieuwbouw klaar was nam Mej. Koenders haar intrek in 't Jagthuis en moest ze bedanken als bestuurslid, aangezien bewoners geen deel uit mochten maken van het bestuur. Mej. Koenders overleed op 11 mei 1972.

Aanvankelijk lag het in de bedoeling, dat de stichting voor een groot deel door de initiatiefneemster gefinancierd zou worden. Bij haar overlijden bleek haar vermogen zeer te zijn verminderd en van het restant verdween ook nog eens veel in door haar gemaakte legaten. Het geheel overziende meende de notaris dat het een zegen was en nog is dat de stichting destijds werd opgericht.

Een krantenbericht:

**Feestelijke opening van 't Jagthuis in Velp
Scherpschutter Drost mist grandioos bij 't Jagthuis
Initiatief van Mej. Koenders na vijf jaren gerealiseerd.**

‘Velp, het was woensdagmiddag een gezellige boel bij de opening van 't Jagthuis' in Velp. Hoofdpersoon daarbij was Rhedens Burgemeester Mr. Drost, van wie werd verwacht, dat hij, in speciale jachtkledij gestoken, raak zou schieten op een haas. Wel nu de Heer Drost miste grandioos. Het stichtingsbestuur wilde niet onaardig zijn en gaf de Heer Drost toch een lekkere haas mee naar huis.’

Het bejaardenhuis 't Jagthuis had het allemaal in stijl gehouden. In het gebouw hangen verschillende

jachttrofeeën en daarom werd het noodzakelijk geacht de opening aan de jacht aan te passen. Pastoor Jansen belichtte in het kort de geschiedenis van het St. Hubertusgilde. Hij maakte de burgemeester erelid. “Een van de rechten van het St. Hubertusgilde is dat u altijd mag jagen. Dat kan ook goed, want U raakt toch niets.” Na het officiële gedeelte maakte een groot gezelschap een rondgang door het werkelijk prachtig ingerichte tehuis.

Oudste man van Nederland

Het is blijkbaar goed toeven in het bejaardenhuis in Velp. Reinier Pelgrom, (Rheden, 24 april 1886 – Velp, 14 april 1994) deed in 1974 zijn intreden in 't Jagthuis en was vanaf 3 september 1992 de oudste man van Nederland. Hij heeft deze titel 1 jaar en 223 dagen gedragen. Pelgrom overleed op de leeftijd van 107 jaar en 355 dagen.

Verpleeghuis 't Jagthuis

Verzorgingshuis 't Jagthuis werd in 2005 getransformeerd naar een verpleeghuis door Van Ede architecten, volgens het model kleinschalig groepswonen. De bewoners kregen een eigen zit-slaapkamer en sanitair van ongeveer 30 m2. Elke groep had een huiskamer met keuken waar voor de groep werd gekookt. In totaal waren er acht van deze groepen. Op de begane grond kwam een dagbehandelingscentrum voor twaalf mensen en zorginfrastructuur voor vijftien extramurale plaatsen. Verder beschikte 't Jagthuis over een recreatiezaal die tot grand-café werd omgebouwd.

t Jagthuis is nu een kleinschalig verpleeghuis voor ouderen met dementie, dichtbij het centrum van Velp. Het is een sfeervolle locatie die bewoners beschermt en toch veel bewegingsvrijheid biedt.

Bronnen:

Landgoed Eikenhorst: Website Rheden op de kaart.
Van Hotel tot R.K. Bejaardencentrum 't Jagthuis, P.J.M. Hersbach sr., Velp, 10 februari 1990.

Nelleke den Boer-Pinxter is oud-hoofdredacteur van Ambt & Heerlijkheid

DE SIGARENBLOKKEN AAN DE MOLENWEG IN DIEREN

Jos Leeman

De welgestelde assuradeur Gilles André de la Porte uit Arnhem kocht in 1866 een perceel aan de Kruisstraat in Dieren waarop een oliemolen stond. Het betrof de olieslagerij van D.J. Reehorst. Deze liet hij verbouwen. Zoon Hendrik Albert André de la Porte begon daar, met zijn compagnon (de Amsterdamse tabaksmakelaar Carel Marinus Thierens), de sigarenfabriek 'La Nicotiana'.

Het was de eerste fabriek in Dieren. In de beginjaren werkten er meer dan 100 mensen. In 1871 werd de vennootschap Firma Thierens & La Porte ontbonden. C.M. Thierens vertrok naar Zutphen, waar hij een nieuwe sigarenfabriek startte. In 1876 sloot H.A. André de la Porte de fabriek in Dieren en vertrok naar Zaltbommel, waar hij met sigarenfabrikant Jacques Hartog de sigarenfabriek 'Firma Hartog en André de la Porte' vestigde. Hendrik Albert André de la Porte overleed in 1879 in Arnhem, slechts 32 jaar oud. De fabriek in Dieren werd overgenomen door sigarenfabrikant G.J.H. Legebeke uit Boxmeer.

Volgens een jaaropgave van het gemeentebestuur van Rheden stonden in 1866 in Dieren 403 huizen en

woonden er 2163 mensen. Dieren kende nog niet veel straten, maar de Molenweg was er al. De weg liep van de landbouwgronden op de Dierense Enk naar de windmolen van Lentink aan de Zutphensestraatweg en dankte daar zijn naam aan. Er stonden in 1866 enkele huizen aan de Molenweg.

Arbeiderswoningen

De firma 'Thierens & La Porte' had in 1866 een stuk bouwland aan de Molenweg gekocht van Jan Elbers van der Burg, hotelhouder in Dieren. De firma liet datzelfde jaar aan de Molenweg in Dieren een aantal woningen bouwen voor arbeiders die in hun sigarenfabriek werkzaam waren.

Bij het kadaster stond in 1867 beschreven dat de firma

Gilles André de la Porte (1800-†1869)

Adelaide Louise van der Palm (1806-†1875)

Hun jongste zoon Hendrik Albert André de la Porte (1847-†1879)

Sigarenfabriek Holland-Havana van de gebroeders Levie, de opvolgers van sigarenfabrikant Legebeke. Het pand stond op de hoek Noorderstraat met de lange zijde aan de Kruisstraat, rond 1900

Thierens & La Porte eigenaar was van de percelen 667 t/m 672, elk perceel met huis en erf gelegen aan de Molenweg in Dieren. Na het overlijden van Gilles André de la Porte in 1869 werd de weduwe van Gilles, Adelaide Louise van der Palm, de nieuwe eigenaar van de huizen aan de Molenweg. In 1871 werd de vennootschap van Thierens & La Porte beëindigd. De scheiding en verdeling van het bezit werd door notaris Troost in Arnhem vastgelegd. In de akte staat onder andere het volgende vermeld:

'Sub 1. Een stuk grond met vierentwintig daarop staande beneden en bovenwoningen gelegen te Dieren en bekend bij het kadaster Sectie E 667 t/m 673 tezamen groot achtenzestig aren tweeënzeventig centiaeren waarvan de gebouwen voor rekening der firma zijn gesticht en de grond door haar in eigendom verkregen is bij koop van Jan Elbers van der Burg, ingevolge acte van transport den eersten November achttienhonderdzesenzestig voor de notaris te Dieren Annes Everts gepasseerd.'

'Aan Vrouwe weduwe Adelaide Louise André de la Porte geboren van der Palm toegewezen onder andere het onder Sub 1 van den boedel vermelde onroerend goed, omschreven voor 15000 gulden.'

De tekst uit de akte van 1871 is van belang voor het begrijpen van de woonsituatie aan de Molenweg. Er staat dat er 24 woningen waren, 12 huizen, waarvan de beneden- en de bovenverdieping woningen waren voor arbeiders van de sigarenfabriek.

Op de kadastrale hulpkaarten van 1867 en later staan 6 percelen met twee blokken van 3 huizen. We weten dus uit de akte dat het om veel meer woningen ging. Pas op de hulpkaarten van na 1900 is te zien dat het 12 percelen met 2 blokken van 6 huizen zijn. Niet te zien op de hulpkaarten is of er bovenverdiepingen waren.

Sigarenblokken

In een akte uit 1895 lezen we voor het eerst de benaming 'sigarenblokken' voor de 2 blokken huizen aan de Molenweg, gebouwd voor werknemers van de sigarenfabriek in Dieren. We bezitten geen afbeeldingen van deze huizen. De benaming 'sigarenblokken' is mogelijk ontstaan door de aanblik van de 24 woningen, in 2 lagen van 12, die in deze vorm deed denken aan de blokken die in de fabriek gebruikt werden voor het persen van sigaren.

Twee houten planken met uitsparingen, op elkaar gelegd, vormen een sigarenblok. Het blok werd gebruikt om sigaren in een vorm te persen.

De erfgenamen van weduwe Adelaide Louise André de la Porte, geboren van der Palm (†1875), verkochten de arbeiderswoningen en de erbij horende grond in 1876 aan Jan Willem te Strake, landbouwer uit Winterswijk. Zijn vrouw Jenneke Simmelink overleed in 1884 in Dieren, 72 jaar oud. Bij notaris Annes Everts werd in 1886 een akte van boedelscheiding opgemaakt waarin alle bezittingen van het echtpaar werden vermeld en hoe deze verdeeld

werden tussen de weduwnaar en zijn kinderen. De woningen aan de Molenweg bleven in bezit van Jan Willem te Strake.

In 1895 sloot Jan Willem te Strake, landbouwer, wonend in Dieren, een hypothecaire lening af van 8700 gulden. In de notariële akte staat vermeld dat als waarborg voor de lening onder andere diende 'twaalf woningen met tuinen, genaamd de sigarenblokken, gelegen aan den Molenweg dicht bij den Spoorweg te Dieren'. In 1897 overleed J.W. te Strake. In december van dat jaar werden zijn bezittingen bij inzet en toeslag geveild, waarvan akte werd gemaakt door notaris Pennink in Doesburg. In de akte werd vermeld dat 'een blok huizen van 12 woningen sectie E nummer 949 t/m 954' werd gekocht door Jan de Witt uit Dieren, in opdracht van Theodora de Witt, wonend in Lochem.

Het waren 2 blokken van 6 aaneengesloten woningen op ongeveer even grote percelen, gelegen aan de Molenweg.

Theodora en Johanna de Witt

Theodora en Johanna werden in Dieren in 1869 en 1872 geboren in Dieren in de Lagestraat A 63. Ze waren dochters van timmerman Johannes de Witt en Theodora Tiethof. Zij zijn lange tijd in het bezit geweest van de sigarenblokken aan de Molenweg, van 1897 tot 1948. Meestal staat Theodora bij het kadaster als eigenaresse van de woningen genoteerd, Johanna werd ook een keer vermeld als eigenaresse van enkele woningen van een blok. Het is nog niet duidelijk hoe de beide zussen zoveel bezit in Dieren konden verwerven. Theodora was rond 1923 in het bezit van bouwgrond, dennen, heide, opgaand bos, tuinen, bouwterrein en 12 percelen met huis en erf (de 2 sigarenblokken) aan de Molenweg. Theodora woonde in Dieren, Breda, Antwerpen, Brussel, Lochem en rond 1907 weer in Dieren aan de Lagestraat. Later woonde ze samen met haar zus Johanna aan de Zutphensestraatweg, daarna aan de Zuider Parallelweg. Beiden verlieten in 1935 Dieren om via Zeddam, Grave en Delden tenslotte in 1939 terecht te komen in het bejaardenhuis St. Bernardus aan 't Zand in Bredevoort bij Aalten. Zij zijn daar overleden, beide ongehuwd, Johanna in 1947, Theodora in 1949.

De brand in een sigarenblok in 1908

Het nieuws over een brand, ontstaan in een van de woningen van de sigarenblokken aan de Molenweg, haalde veel landelijke en provinciale bladen. 'Dieren, 20 april 1908, Hedenmiddag, tweede Paasdag, omstreeks één uur brak er een hevige brand uit in een woning van de zogenoemde sigarenblokken. Het blok waarin de brand ontstond bestaat uit zes woningen waarvan er drie bewoond waren, het brandde geheel af. De familie Weijde waar het vuur begon is verzekerd tegen brandschade, doch de beide andere bewoners niet. De huizen behorende aan mej. Th. de Witt zijn verzekerd. De brandweer met de spuit was spoedig ter plaatse maar kon weinig doen, daar de zes woningen spoedig geheel waren uitgebrand.'

De bouw van het 'nieuwe blok'

Theodora vroeg in augustus 1908 aan het gemeentebestuur van Rheden toestemming voor het herbouwen van het blok woningen. De tekeningen en bestek voor de bouw van een zes-slag werden meegestuurd. De architect was dhr. J.H. Hogenkamp. Een eerdere aanvraag in mei voor een vijf-slag kwam hiermee te vervallen.

Het nieuwe 'sigarenblok', een zes-slag aan de Molenweg in 1908

Op hulpkaarten van het kadaster uit 1909 is te zien dat er twee blokken van zes woningen met erf staan aan de Molenweg. De nieuwbouwwoningen uit 1908 waren groter dan de woningen uit 1866. In de volksmond in de dertiger jaren van de vorige eeuw werd gesproken van het oude en het nieuwe blok. De woningen van het oude blok

waren in 1907 al aan verbouwing toe. Theodora de Witt vroeg voor 4 woningen een verbouwvergunning aan. We weten niet of de verbouw is doorgegaan, maar in 1934 zijn 4 woningen min of meer ingestort en in 1935 afgebroken. In 1936 waren de woningen van het oude blok verdwenen. Er kwam bouwterrein voor in de plaats. In 1942 was Theodora de Witt volgens het kadaster nog steeds eigenaresse voor de woningen en bouwterrein aan de Molenweg. Zij woonde toen al met haar zus in Bredevoort.

De Burgemeester de Bruinstraat, 6 juni 1959. De eersre dienst van de GTW over de nieuwe weg. De straat loopt over het terrein waar eens de sigarenblokken stonden. Rechts bij de bomen ligt de Joannesschool.

De ‘EDY’, eigenaar van het ‘nieuwe blok’

In 1948 werd de N.V. Emailleerfabriek ‘De IJssel’ uit Spankeren de nieuwe eigenaar van de zes-slag en het bouwterrein aan de Molenweg. De woningen van het ‘nieuwe’ blok zijn tot in de vijftiger jaren bewoond gebleven. Op de plaats van het ‘oude’ blok werd in 1936 de tweeslag van Pelgrim gebouwd. Dit huis werd in 1944 door een bombardement verwoest. Hierbij kwamen drie bewoners om het leven. Na de Tweede Wereldoorlog zijn op deze plaats twee dubbele woonhuizen gebouwd: Molenweg 25-27 en 29-31.

Het einde van ‘Sigarenblokken’

De bezittingen van de Edy aan de Molenweg, 8 huizen met erven en een bouwterrein, gaan in 1950 over naar aannemer G.H. Stoltenborg en later naar zijn erfgenamen. In 1957 werd het sigarenblok, het ‘nieuwe’ blok en het omliggende erf, aangekocht door ‘Verkeer en Waterstaat provincie Gelderland’ vanwege de aanleg van een nieuwe

weg. Het laatste sigarenblok werd gesloopt. In 1959 werd de Burgemeester de Bruinstraat aangelegd.

Bronnen

Archief Frans Nas en Frans Nas, Sigaren uit Dieren, 1993.
 Archiefviewer Kadaster, kadastale leggers en hulpkaarten percelen Molenweg Dieren
 Gelders Archief, bouwdoossiers Molenweg en akten van notarissen Troost, Pennink en Everts.
 Erfgoedcentrum Achterhoek Liemers, bevolkingsregisters Aalten en Zeddam
 Regionaal Archief Zutphen, Inventaris van het archief van de Familiestichting André de la Porte (1759-2017), nummer toegang 0021, inventarisnummers 78 en 128
 Rijksdienst Cultureel Erfgoed, collectie Nederland, Musea.
 Afbeeldingen van Hendrik Wessels en Reijer van der Pol

Jos Leeman overleed op 13 mei 2023. Hij heeft meerdere artikelen nagelaten die wij nog graag plaatsen in A&H.

150-JARIG JUBILEUM BEGRAAFPLAATS ELLECOM/DE STEEG

“Gun het heden een verleden”

Koop Reynders

Een begraafplaats die dit jaar 150 jaar bestaat en een interessante positie inneemt in de culturele historie van de beide dorpen. Ook met betrekking tot de rol die de adellijke families in de dorpen hebben gespeeld bij het tot stand komen van de begraafplaats.

In 1869 kwam een nieuwe begrafeniswet tot stand, binnen 5 jaar moesten de begraafplaatsen aan deze wet voldoen. De wet verbood het begraven op begraafplaatsen die gelegen waren op minder dan 50 meter van de bebouwde kom. Dit leidde ertoe dat niet langer rond de kerk van Ellecom begraven mocht worden. De wet maakte het mogelijk om, naast algemene begraafplaatsen die een gemeente diende aan te leggen, bijzondere begraafplaatsen aan te leggen.

De Nicolaaskerk in Ellecom, omringd door oude graven

De algemene begraafplaats van de gemeente Rheden was in Dieren. Dat er niet langer in Ellecom begraven kon worden was geheel tegen de wens van vele bewoners. Men zat dus verlegen om een stukje grond voor de aanleg van een bijzondere begraafplaats!

Regelgeving

Een aantal mensen uit Ellecom en De Steeg staken de koppen bij elkaar om een oplossing voor dit dilemma te vinden. Ze raakten verstrikt in de regelgeving rond de aanleg van een begraafplaats. Dit speelde zich dus 150 jaar geleden af. Dankzij de adellijke inbreng werd uiteindelijk een stukje grond gevonden. Hier werd de basis gelegd voor een mooie begraafplaats waar mensen kunnen worden begraven en waar men komt om de overledenen te gedenken, of te genieten van de rust en schoonheid van deze plek.

Plaatselijke geschiedenis

Een begraafplaats verbindt ons met onze persoonlijke geschiedenis en de geschiedenis van de plek waar we begraven liggen. Ze nodigt uit tot bijzondere verhalen van toen en over andere mensen die er liggen. Het is ook een gedenkplek, waar je niet alleen verdriet maar ook berusting of rust kunt vinden en ervaren. Met de toekenning van het predicaat ‘Gemeentelijk Monument’ in 1970 heeft het gemeentebestuur van Rheden kennelijk gemeend dat deze begraafplaats door de jaren heen inderdaad cultuurhistorische waarde heeft en van belang is voor de plaatselijk geschiedenis. Laten we wat dieper de geschiedenis van deze plek induiken.

De beide dorpen Ellecom en De Steeg

Het dorp Ellecom is al heel oud. Vermoedelijk al van rond het jaar 1000. Het agrarische karakter van het dorp Ellecom met verspreid liggende boerderijen, kleine arbeiderswoningen en een herberg, gegroepeerd rond de kerk, bleef lang in stand. De huidige kerk van Ellecom, gewijd aan Sint Nicolaas, ligt hoog boven de IJssel en dateert grofweg uit de 11de/12de eeuw.

Voordien stond hier al een houten kerk, zo is gebleken uit opgravingen in 1948, toen oude graven werden gevonden. Er werd zelfs nog een oude grafzerk uit 1575 gevonden met basalten kruis. Sinds eeuwen hadden de inwoners van Ellecom en De Steeg en ook enige families uit Dieren hun begraafplaats in en om de kerk.

De rooms-katholieke begraafplaats in De Steeg

De Steeg had vooral een katholiek karakter dat werd bepaald door de Rooms-katholieke kerk aan de Hoofdstraat, het nonnenklooster (waar ook nog een kleine kapel staat die niet meer in gebruik is) en de R.K. begraafplaats, waar alleen katholieken worden begraven. Een wandeling naar de begraafplaats in De Steeg echter is een verrassend mooie ervaring. Een kleine mooi verstopte plek, tegen een kleine eveneens verstopte kapel die bij het klooster hoorde. In het klooster konden vroeger nonnen een tijdelijke retraite houden..

Spoorlijn

Na de aanleg van de straatweg en de spoorlijn tussen Arnhem en Zutphen werden beide dorpen aantrekkelijk voor welgestelden uit die plaatsen. De relatie met de nabije en al oude landgoederen Middachten en Avegoor bracht met zich mee dat veel lieden van adel op bezoek kwamen of zich vestigden in de omgeving. Middachten had binding met De Steeg, Avegoor met Ellecom. Beide plaatsen werden onderling verbonden door de Middachter Allee.

De Middachter Allee

‘De mooiste laan van het land, de beroemdste laan van Nederland’, zegt men wel, vormt een heel oude verbinding tussen De Steeg en Ellecom. De weg is aangelegd in de eerste helft van de 17de eeuw als doorgangsweg voor de troepen van Prins Frederik Hendrik, die tegen de Spanjaarden vocht. Het werd een bochtafsnijding van de oeroude kronkelwegen langs de verschillende nederzettingen van die dagen. De Allee was korter, droger en hoger. Er werd een dubbele rij bomen geplant aan weerszijden. Het middendeel was voor de troepen te voet, de zijgangen waren voor de ruiters. Het is een weg met geschiedenis.

In 1765 stond er een advertentie in een Amsterdamse krant waarin een grote houtveiling wordt gemeld in herberg ‘De Engel’ te De Steeg. Het hout was afkomstig van de gevelde en zeer oude eiken van de Middachter Allee. De weg werd opnieuw beplant met een dubbele rij beuken.

In 1945 kaptten de Duitsers de rijen bomen als wegversperring voor de oprukkende troepen van de geallieerden. Dat heeft niet echt geholpen....! Na de oorlog werd de weg weer opnieuw beplant met de bekende dubbele rij beuken. In 1958 moest de weg voor een deel opnieuw worden beplant. Het wordt de situatie zoals die thans bestaat en geeft de weg weer zijn bijzondere allure.

Begraven in en om de kerk in Ellecom

In de tweede helft van de negentiende eeuw was het definitief gedaan met het begraven op het kerkhof. In 1829 kwam er per Koninklijk Besluit een verbod op het begraven in de kerk. In 1860 werd een grotere begraafplaats uitgezet rond de kerk, die toen ook ommuurd werd. Deze plek was bestemd voor bewoners van Ellecom en De Steeg, maar er liggen ook Dierense families begraven. Men heeft niet heel lang plezier gehad van dat buitenkerkhof. Het werd al gauw te klein.

Door de begrafeniswet van 1869 moesten per 1 mei 1874 begraafplaatsen gelegen binnen de bebouwde kom en dus ook die rond de kerk van Ellecom gesloten worden. Dit besluit bracht veel onrust, maar ook initiatieven met zich mee. Men wilde niet in een andere plaats worden begraven dan daar waar men leefde, woonde en geschiedenis schreef. Rond de kerk in Spankeren ligt een begraafplaats die wel in gebruik bleef (en dat nog steeds is). Deze begraafplaats lag destijds buiten de bebouwde kom.

Aanzet tot actie

Op 11 mei 1874 vergaderde een grote groep burgers uit Ellecom en De Steeg over deze kwestie in hotel 'De Engel' in De Steeg. Men besloot tot overleg met de eigenaar van Middachten. Een deputatie van vier heren ging naar Middachten in De Steeg om met de toenmalige graaf Bentinck te spreken of er een oplossing gevonden kon worden. Helaas voelde graaf Bentinck er niets voor om hiervoor grond af te staan.

Wellicht was er echter nog een tweede kans, immers er was nog een tweede landgoed, namelijk dat van de familie Fagel die op Avegoor in Ellecom woonde.

Van officieuze zijde werd vernomen dat baron Fagel genegen zou zijn de ingezetenen van beide dorpen te gerieven met een stuk grond voor de nieuwe begraafplaats. Bij navraag bleek inderdaad dat de commissie tot haar blijdschap te horen kreeg dat Fagel een stuk grond ter grootte van 2 hectaren geheel kosteloos ter beschikking wilde stellen, mits werd voldaan aan de volgende voorwaarden:

1. Het terrein werd kosteloos afgestaan en overgedragen aan een wettig erkend lichaam.
2. Er moest een bestuur in het leven worden geroepen dat alle beheers- en financiële zaken voor z'n verantwoording zou nemen.
3. Eventuele batige saldi, uit het beheer ontstaan, zouden worden ingezet voor de ondersteuning van armen in Ellecom en De Steeg.

De voorlopige commissie nam het edelmoedige aanbod, met de gestelde voorwaarden, dankbaar aan. Men meende wel dat het netjes was om de eigenaar van Middachten van de geslaagde poging in kennis te stellen. Het gevolg hiervan was dat Bentinck op zijn beurt ook een stuk grond aanbood! De commissie werd daardoor weliswaar in verlegenheid gebracht, maar zij besloot het laatste aanbod te aanvaarden, mits de beide begunstigers, buiten de commissie om, tot overeenstemming zouden komen. Tot wederzijds genoegen kwam inderdaad een schikking tot stand en de commissie, uitgenodigd op huis Middachten, hoorde daar dat een stuk grond onder dezelfde condities als die baron Fagel had gesteld, beschikbaar werd gesteld door graaf Bentinck van Middachten. En daarmee was de begraafplaats Ellecom/De Steeg een feit!

Twee hectare achter het spoor tegen de bosrand

Dat de nieuwe spoorlijn tussen de dorpen en het bos lag was wel een probleem, maar dat nam en neemt men nog steeds voor lief. Het spoor stamt uit 1865 en is natuurlijk nu een zeer druk bereden traject voor personen- en goederenvervoer. Kortgeleden is de spoorwegovergang geautomatiseerd en daarmee beveiligd. Helaas werd om veiligheidsredenen een hek, waar wandelaars gebruik van

konden maken om het bos in te gaan of de begraafplaats te bereiken kortgeleden afgesloten.

*De begraafplaats ligt direct achter de spoorlijn Arnhem-Zutphen.
De trapsgewijs oplopende muur benadrukt het hoogteverschil van dit terrein*

Commissie van vier

De vier heren die het overleg voerden met de graaf en de baron traden als voorlopige commissie terug. Op 11 juli 1874 werd een nieuwe uitvoerende commissie in het leven geroepen bestaande uit dezelfde vier heren. Zij kregen van de ingezetenen van Ellecom en De Steeg de volmacht om zich te gaan bezighouden met de aanleg van de begraafplaats.

Deze vier heren, Gerrit Jan Hupkes Dz. (1810-1879), beroep niet bekend, Gerhardus Hupkes Lz. (1822-1897), landbouwer, Jan Brink Evers (1817-1890), architect/aannemer en Jurrien Herman Geerlings (1830-1903), landbouwer en steenfabrikant, staken de koppen bij elkaar en al snel lag er een plan klaar. Aan de heer Brink Evers, secretaris van de commissie, werd de vraag voorgelegd te kijken wat de kosten zouden zijn voor een lijkenhuisje (nu het baarhuisje genoemd), een koetshuis en een lijkkoeft. Brink Evers diende een betaalbaar ontwerp in, dat door de commissie werd overgenomen.

De plaquette 'anno 1874' met de namen van de commissieleden

Hoogteverschil

Hij ontwierp aan de zuidwestelijke kant van de begraafplaats een trapsgewijs oplopende muur om het hoogteverschil te tonen van de bijzondere ligging van de begraafplaats. Dat trappatruon zien we ook terug in de gevel van het baarhuisje, dat links van de ingang staat, met grote majestueuze deuren, waar ook de vleermuis plezier van heeft. Halverwege de muur is de hoofdingang gemaakt van twee grote gietijzeren hekken, waardoor de bezoeker direct op het grote voorplein van de begraafplaats uitkomt. Waar de muur begint is een toegangspoortje gemaakt dat voetgangers eenvoudig toegang geeft tot de begraafplaats. Het wandelpad loopt direct naast het spoor en geeft een mooi overzicht op de eerste reeks graven.

*Links:
Vleermuis
in de deur
spinning*

*Rechts:
Toegangs-
poortje en
pad direct
naast het
spoor*

De bestuurlijke activiteiten van de commissie

Om te voldoen aan de eisen, door baron van Fagel gesteld en overgenomen door graaf Bentinck, wendde de commissie zich per rekest tot de gemeente Rheden (het Burgerlijk Bestuur) om een vergunning aan te vragen tot het aanleggen van een begraafplaats, welke vergunning werd verleend bij besluit van 18 juli 1874.

Op 6 oktober 1874 deelde de secretaris van de commissie mee dat Zijne Majesteit de Koning gunstig beschikt had op het rekest en de vereniging derhalve als rechtspersoon erkende. De Heer J. Dikker, die reeds lijkverzorger was, werd als beheerder aangesteld op de nieuwe begraafplaats. De begroting van exploitatie werd geschat op f 1.900,-.

Later werd de vereniging veranderd in de 'Stichting tot Beheer van de Begraafplaats Ellecom/De Steeg'.

In 1956 werd de begraafplaats aanzienlijk uitgebreid met dank aan de bewoners van Middachten. Er werd een strook grond van 3 meter breed en over de gehele lengte aan het oorspronkelijke stuk grond toegevoegd aan de boskant.

Kortgeleden heeft het huidige bestuur de administratie van de hele begraafplaats met allen die er begraven lagen opnieuw in kaart gebracht en digitaal beschikbaar gemaakt. Bij de zij-ingang is dit overzicht te bestuderen. Voorts heeft zij ook een aantal praktische afspraken met de gemeente gemaakt ten aanzien van het begraven en de begraafplaats Heiderust in Rheden.

Curiositeit uit het verleden

De grafprijzen en de prijzen voor het vervoer van de overledene werden naar draagkracht in vijf niveaus verdeeld.

Pand I:	Voor een groeve inkoop	f 25.-
	Voor een inlaag	f 10.-
Pand II:	Voor een groeve inkoop	f 8.-
	Voor een inlaag	f 4.-
Pand III:	Voor een groeve inkoop	f 4.-
	Voor een inlaag	f 2.-
Pand IV:	Voor een groeve inkoop	f 2.-
	Voor een inlaag	f 1.-
Pand V:	Voor groeve en inlaag	gratis

Ook voor het vervoer was een dergelijke onderverdeling gemaakt, waarbij tevens aan de gemeente tot vrijdom van tol bij Avegoor werd gevraagd.

Tarieven voor gebruik van de lijkwagen

1e klasse: Vol garnituur f 25.-

2e klasse: Garnituur zonder doodskoppen f 10.-

3e klasse: Garnituur zonder dekken en doodskoppen f 6.-

4e klasse: Als voorgaand zonder gordijnen f 4.-

5e klasse: Als voorgaand f -.-

Over de periode van de 150 jaar waarin de begraafplaats in bedrijf is zijn meerdere interessante graven te vinden. In dit artikel gaan we daar niet uitgebreid op in, alhoewel er natuurlijk veel te vertellen valt over zo'n oude plek.

*Het graf van de drie
Joodse mannen*

De hel van Ellecom

Bijzondere aandacht echter verdient het graf van drie Joodse mannen, die in de oorlog in Ellecom werden begraven. Het ligt aan het eind van de begraafplaats. Zij werden het slachtoffer van gruwelijkheden bedreven door de Duitse overheersers. Landgoed Avegoor werd gevorderd door de Duitsers als SS-trainingskamp voor Nederlandse jonge mannen die in het Duitse leger wilden vechten. Daarvoor was naast de theoretische lessen en de schietoefeningen ook 'een gezonde geest in een gezond lichaam' nodig. Op het landgoed worden vanaf 1941 Nederlandse SS'ers getraind.

Op 3 september 1942 komen 139 Joden uit Amsterdam, Rotterdam en Den Haag in Avegoor aan. De mannen zijn tussen de 17 en 66 jaar. Waarom juist deze mannen in Avegoor terecht komen is niet duidelijk. Ze worden als dwangarbeiders in het Joodse werkkamp Palästina (hoe cynisch kun je zijn!) tot 21 november te werk gesteld. Ze moesten in razend tempo en onder voortdurende slagen van knuppels en zweepen een sportterrein aanleggen en de grondwerkzaamheden voor een sporthal voorbereiden. Al snel raken de meeste mannen ondervoed en uitgeput. Drie van hen overleven het werkkamp niet. Op de Zutphensestraatweg in Ellecom is een monument opgericht ter nagedachtenis aan de drie Joodse mannen.

Na afronding werden de overige mannen naar Kamp Westerbork overgebracht. Het graf van de overleden drie Joodse mannen is de weerspiegeling van dat wat zich hier in Avegoor heeft voorgedaan. Ieder jaar op 4 mei gedenken de Ellecommers en anders geïnteresseerden het lijden van deze drie mensen en via hen natuurlijk de doden uit de Tweede Wereldoorlog

Onderhoud en restauratie

Normaal gesproken dient het onderhoud van de graven te gebeuren door de nabestaanden en/of rechthebbenden van de overledenen. De begraafplaats is echter oud en van vele graven is niet meer bekend wie die zijn. Dat heeft tot

gevolg dat al meerdere jaren een groep van bewoners uit Ellecom en De Steeg dit werk als vrijwilligers ter hand heeft genomen. Het onderhoud van de begraafplaats gebeurt onder supervisie van een tuinman, die een heel duidelijke visie op deze prachtige plek aan de bosrand van de Veluwezoom heeft. Deze visie is gericht op diversiteit van de beplanting, zonder onkruidbestrijdingsmiddelen. Ook de restauratiewerkzaamheden gebeuren door vrijwilligers, als er geen nabestaanden zijn te vinden. Waar mogelijk zorgen zij onder supervisie van een deskundige voor de verzorging van de graven. Zo konden er kortgeleden drie graftrommels op de geëigende graven worden herplaatst na restauratie van deze herdenkingsattributen.

Mooi is te zien dat veel nabestaanden met plezier de begraafplaats bezoeken en vol lof zijn over de wijze van verzorging. Ook dorpsgenoten wandelen graag over de begraafplaats, op weg naar het achterliggende bosgebied.

Dit initiatief, 150 jaar geleden genomen door een aantal mensen met een visie op begraven, verbinding en afscheid, heeft onze bewondering en waardering ten volle verdiend.

Koop Reynders woont in Ellecom, waar hij actief is in bestuurs- en vrijwilligerswerk. Hij zit in de jubileumcommissie rond het 150 jarig bestaan van de begraafplaats.

BEROEMDE ZANGERES ANNA TOBISCH BEGRAVEN IN VELP

Nelleke den Boer-Pinxter

Op 29 april 1902 overleed in Velp de beroemde opera- en concertzangeres Anna Maria Theresia Tobisch. Zij werd begraven op de R.K. Begraafplaats aan de Bergweg in Velp (Vak A rij 2 grafnummer 2). Haar zoon Robert Collin liet op 9 juli 1902 haar bezittingen aan de Noorder Parallelweg veilen.

Op initiatief van bevriende kunstenaars als Joseph Joachim, Richard Hol en Gustaaf Adolf Heinze werd op 2 juli 1903 een grafmonument ter ere van Anna Collin-Tobisch geplaatst: *'en met eene toespraak, getuigende van warme waardeering voor de kunstnares, gade en moeder, werd Woensdagmiddag door den Heer F. Oelsner dit monument onthuld en aan de kinderen overgedragen. Het gedenkteken bestaat in een afgeknotten zuil, waartegen eene treurende vrouw zit met een lier, waarvan een snaar is gebroken [...] Ook de Heer Richard Hol sprak woorden van waardeering, waarna de zoon van Mevr. Collin allen dankte voor de eer, aan zijne onvergetelijke moeder bewezen. Door verschillende oudleerlingen werden bloemen en kransen neergelegd.'* (Het Nieuws van den Dag; 3-7-1903).

Het monument dat in 1942 verloren ging, was uitgevoerd in gele steen. Het was gemaakt door vaklieden van Villeroy & Boch uit Merzig aan de Saar in Duitsland. Het bestond uit een afgeknotte zuil, waartegen een treurende vrouw geleund stond met een lier, waarvan een snaar gebroken is, symbolisch voor de dood. Op de zuil staan de naam van de zangeres, haar geboorte- en sterfdatum en een vier regelig gedicht: *'Ihr Lied war groß und groß ihr Leid – Ihr Leben Kampf mit Nod und Neid – Das Lied flieht diesen Friedensort – Der Kampf ist aus; das Lied tönt fort.'*

In het archief van de begraafplaats bevindt zich een aangetekende brief van pastoor Schaars aan mejuffrouw A. Collin, Heerenweg 72 in Heemsteden. Daarin vraagt de pastoor per ommegaande het verschuldigde bedrag

Links het oorspronkelijk grafmonument dat in de Tweede Wereldoorlog verloren ging, rechts het nieuwe monument

voor de grafrechten over te maken en te zorgen voor geregeld onderhoud. Als dat niet gebeurt, vervallen alle rechten. Helaas, de brief kwam retour afzender. Op de achterkant stond: 'Geadresseerde Heerenweg 72 onbekend', 'Bevolkingsregister. onbekend'. Daarop is waarschijnlijk het monument weggehaald.

Toen men een nieuw monument wilde plaatsen, liet de Duitse fabrikant weten dat de mal in 1935 vernietigd was. Rob van Dis, steenhouwer bij Delta Natuursteen, maakte het mogelijk dat een oude afbeelding in steen geëtsd kon worden. Dit met hulp van fotograaf Marc Pluim, die deze afbeelding opnieuw tot leven bracht. Op 12 juni 2013 was de onthulling van het nieuwe monument voor Anna Collin-Tobisch. Het monument werd onthuld door Rob van Dis, gezamenlijk met Jan Erren, voorzitter van de 'Stichting Behoud RK Begraafplaats Bergweg Velp'. Alle aanwezigen waren zeer onder de indruk van dit prachtige stuk werk.

Anna Maria Theresia Tobisch

Anna Maria Theresia Tobisch werd geboren in Wenen. Zij studeerde daar aan het conservatorium piano bij Carl Czerny en zang bij kapelmeester Proch en de Duitse mezzosopraan Mathilde Marchesi-Graumann. Ze werd in 1857 eerste alt aan de keizerlijke opera in het Weense Kärnthnerthor Theater. Tussen de aanwezigen bij een concert bevond zich de jonge dirigent Heinrich Robert Albrecht Collin (Polen, 27 mei 1832 – 13 maart 1880). Hij was kapelmeester bij het Hoogduitse Operagezelschap van Amsterdam en enkele weken op studieverlof in Wenen. Collin was onder de indruk van Anna Tobisch en nodigde haar uit om in de Nederlandse hoofdstad te komen zingen.

In 1858 verhuisde Anna Tobisch naar Amsterdam, waar zij eerste alt werd aan het Hoogduitse Operagezelschap. Al op 30 september 1858 trad zij op bij dit gezelschap in een voorstelling van 'Il Trovatore' van Giuseppe Verdi in de Stadsschouwburg van Amsterdam. Zij zong hierin de rol van Azucena. Het geheel stond onder de muzikale leiding van Robert Collin. Begin oktober zong Anna Tobisch de rol van Nancy in de opera 'Martha' van

Anna Tobisch

Friedrich von Flotow, de tweede productie van het Hoogduitse Operagezelschap: *'Mw. Tobisch en de heer Edgard, die zich reeds bij de eerste voorstelling in een algemeenen bijval mogten verheugen, ontvingen op nieuw blijken van goedkeuring en aanmoediging'*. (Nieuw Amsterdamsch Handels- en Effectenblad; 7-10-1858).

Anna trouwt met Robert Collin

Anna Tobisch trouwde op 11 augustus 1859 in Amsterdam met Robert Collin, de dirigent van het gezelschap. Samen betrokken zij een pand aan de Prinsengracht 481 te Amsterdam. Hierna zou Anna Tobisch niet meer in de opera maar slechts nog tijdens recitals en concerten optreden. Zo zong zij op 10 december 1859 de altpartij in het oratorium 'Die

Zerstörung Jerusalems' van Ferdinand Hiller in concertzaal het Park te Amsterdam onder leiding van Richard Hol. Op hun trouwakte stond vermeld dat zij 'zangeres' was, maar op de geboorteaktes van haar vier kinderen kwam dit beroep niet meer voor. Anna beviel op 5 mei 1860 van haar eerst dochter, Theresia Maria Anna. Toch bleef Anna Maria Collin-Tobisch na haar huwelijk optreden, in Nederland vooral bij afdelingen van de Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst, maar soms ook in Wenen.

13 november 1863 beviel zij van een zoon Robert (Johan Carl) Collin jr. Deze zoon zou violist worden. De dochter van Robert jr. Maria Louisa (Darja) was de balletdanseres Darja Collin (1902-1967). Zij was getrouwd met de schrijver en dichter Slauerhoff.

Darja Collin en J. Slauerhoff, 1934

Na enige tijd beviel ze nog van twee dochters en wel van Agnes Maria Elvira Collin op 9 januari 1872 en van Theresia Henriette Carolina op 22 september 1873, allen in Amsterdam.

Anna Collin-Tobisch, zoals zij zich na haar huwelijk noemde, specialiseerde zich in oratoria, concert-aria's en liederen van onder meer Hiller, Mendelssohn, Spohr, Händel, Haydn en Mozart. Zij stond als soliste vaak op het podium naast de sopraan Wilhelmina Gips. Ook had zij aria's en liederen van contemporaine componisten op haar repertoire, zoals de cantate Die heilige Nacht van Niels Gade, een aria uit Meyerbeers Le Prophète en

liederen van Schumann. In 1865 gaf zij met haar echtgenoot Robert Collin twee concerten in Groningen, met aria's uit opera's van Rossini, het drinklied uit Donizetti's Lucrezia Borgia en liederen van Dessauer, Schubert en Heinze. Het publiek was enthousiast en beloonde haar met 'toejuichingen en terugroeping' (Caecilia 1865, 9). Naast dit alles werkte Collin-Tobisch geregeld mee aan liefdadigheidsconcerten.

Hoofddocent zang

Eind 1872 werd Anna Collin-Tobisch benoemd tot hoofddocent zang aan de Amsterdamse muziekschool van de Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst. Inmiddels werd ze standaard omschreven als de 'vermaarde zangeres en zangonderwijzeres'. De waardering voor haar werk was groot. In 1873 ontving zij uit handen van koning Willem III 'een gouden damesuurwerk, rijk met diamanten bezet' (Caecilia 1873, 101). Vanaf eind jaren zeventig trad Anna Collin-Tobisch minder op. Wel gaf ze regelmatig uitvoeringen met haar dameskoor, onder meer op 28 april 1879 in het Amsterdamse Odéon: *'Door de vrouwenkoren waren wij ook in de gelegenheid de grote gave, die de concertgeefster als onderwijzeres bezit, te bewonderen'*. (Caecilia 1879, 95).

Op 12 Maart 1880 overleed plotseling haar man Robert. Bijna geheel muzikaal Amsterdam liep uit bij de begrafenisstoet van Robert naar begraafplaats Zorgvlied. Het Paleisorkest onder leiding van Gustaaf Adolf Heinze verzorgde de muziek. Ook Johannes Meinardus Coenen was aanwezig. Leden van het 'Deutsche Verein' en de liedertafels 'Euterpe' en 'Oefening baart Kunst' te Amsterdam hadden zich op 30 augustus 1880 bij zijn graf op de begraafplaats Zorgvlied in Amsterdam verzameld om een herinneringsteken te plaatsen: *"Op eenvoudige, plechtige wijze werd Maandag dat gedenkteken door den voorzitter van 'Euterpe' namens hen aan de weduwe en de familie van den overledene overgedragen, en door de voorzitters van het 'Deutsche Verein' en van 'Oefening baart Kunst' in gevoelvollen bewoordingen de betreurde vriend nogmaals herdacht. De vele belangstellenden, die*

zich om het met bloemen en kransen gesierde graf hadden geschaard, getuigden daardoor van de waardeering, die hem ook in wijderen kring ten deel viel". Van het graf is inmiddels afstand gedaan en het is geruimd.

Naar Velp

Anna's moeder Marie Tobisch-Schafarziek overleed op 7 november 1880 op 67-jarige leeftijd. Anna's gestel werd door de dood van haar man en haar moeder in 1880, haar vader in 1886 en broer Leopold in 1890, danig op de proef gesteld. Na het overlijden van haar geliefde echtgenoot verhuisde Anna met haar twee jongste dochters naar Velp, waar zij aan de Noorder Parallelweg ging wonen. Zij pakte de draad weer op en ging weer zang en muzikles geven. Op 8-1-1898 trouwde in Rheden haar jongste dochter Theresia Henriette Carolina Collin met Frederik Leo Anthonius Maria de Jongh.

Afscheidsconcert

Anna Collin-Tobisch gaf op 4 juni 1893 haar officiële afscheidsconcert in de Luthersche Kerk van Amsterdam: *"Mevrouw A. Collin-Tobisch, alt-zangeres en leerares voor solozang aan de Muziekschool der Maatschappij tot bevordering der Toonkunst, heeft het plan opgevat Zondag a. s. 4 Juni eene middag-uitvoering te geven in de Ronde Luthersche Kerk. Zij zal terzijde worden gestaan door den Heer Ant. Tierie (orgel) en eenige nader te noemen solisten. De entree is gesteld op f 1,50. Aangezien dit de laatste maal zal zijn, dat Mevr. Collin-Tobisch zich in het openbaar zal doen hooren, vestigen wij op deze uitvoering zeer bijzonder de aandacht".* (Het Nieuws van den Dag; 31-5-1893). *"Over het concert wil en kan ik kort zijn. Mevr. Collin zong aria's van Caldara en Scarlatti en het „Povera Mamma" van Tosti, en men kon weder haar fraaie toonvorming en schoone voordracht bewonderen".* (Algemeen Handelsblad; 8-6-1893).

Helaas werd het concert niet goed bezocht zoals vermeld stond in de krant onder Kunst en Letteren: *"Als mevrouw Collin-Tobisch niet meer vrienden in Amsterdam had, dan zondag in de koepelkerk bijeen waren, om haar afscheidsconcert bij te wonen, dan zou ze waarschijnlijk*

het concert wel achterwegen hebben gelaten. Maar wij weten wel beter: het concert seizoen is voorbij, het weder lokte zondag de Amsterdammers naar buiten en deze en andere redenen hadden grote afbreuk gedaan aan de opkomst. Een kerk is trouwens niet bijster geschikt voor een afscheidsconcert. Daar horen bloemen en toejuichingen bij. Laten wij daarom hopen, dat mevrouw Collin in het aanstaande seizoen haar afscheid zal herhalen onder gunstiger omstandigheden. De verdienstelijke zangeres toch heeft het allerzinds verdiend, indien ons publiek zich wat dankbaarder jegens haar betoond. Laat ik daarom met enkele woorden aan haar loopbaan van 35 dienstjaren herinneren."

Zij bleef daarna echter toch optreden en stond bijvoorbeeld op 24 februari 1894 in het Concertgebouw van Amsterdam met haar eigen dameskoor en op 26 juni 1895 in de Kerk van het Gelderse Rosendaal.

Anna Collin-Tobisch begeleidde op 13 april 1902 aan de piano de sopraan Van Haersolte van den Doorn tijdens een concert van de Arnhemsche Oratorium Vereeniging. Twee weken later overleed Anna Collin-Tobisch op 29 april 1902 op 64-jarige leeftijd in haar woonplaats Velp.

Bronnen

Herman Staring – Tot Het Einde Der Tijden (Velp: Stichting Behoud RK Begraafplaats Bergweg Velp, 2018)
Algemeen Handelsblad; 13-8-1859 vrouwen.
Algemeen Handelsblad; 2-12-1859 optreden concertzaal het Park.
Algemeen Handelsblad; 8-5-1860, geboorte dochter
Geboorte advertentie Robert Colin, Algemeen Handelsblad; 16-11-1863.
Dagblad van Zuidholland begraafplaats enz.
Algemeen Handelsblad; Overlijdensadvertentie vader van Anna.
Het Vaderland; 3-9-1880; Grafmonument Robert Collin.
Het Vaderland; 12-11-1880;.Overlijden moeder.
Algemeen Handelsblad; afscheidsconcert 4-06-1893
De Telegraaf; 2-5-1902.Overlijden Anna
Abraham Prikkie's op- en aanmerkingen, jrg 3, no. 21, 18-06-1893
Caecilia, algemeen muzikaal tijdschrift van Nederland, meerdere jaargangen

Nelleke den Boer-Pinxter is oud-hoofdredacteur van Ambt & Heerlijkheid.

FRAAIE WINTERPLAATJES AAN DE VELUWEZOOM

Hans Witt

Winterlandschappen spreken altijd tot de verbeelding. Alles voelt anders. Bomen en gebouwen worden sprookjesachtig uitgelicht en geluid rolt opeens gedempt over de witte wereld. Onze beboste en heuvelrijke Veluwezoom geeft daar ook nog een extra dimensie aan.

Lang waren het vooral de kunstschilders en tekenaars die de schoonheid van deze landschappen vastlegden. In nummer 221 van dit blad werd bijvoorbeeld Louis Apol besproken, een schilder die ook in onze omgeving mooie winterlandschappen op het doek vastlegde.

Opkomst fotografie

In de loop van de 19e eeuw kwam door allerlei uitvindingen een nieuw fenomeen op: de fotografie. Aanvankelijk vanwege ingewikkelde chemische procedés en dure apparaten alleen voor specialisten en de welgestelden. Maar rond 1890 brengt het bedrijf Kodak de eerste handzame camera met rolfilm op de markt. 'You press the button, we do the rest' was de slogan. Fotografie voor het grote publiek, het gaat opeens hard. Er komen fotowinkels met uitnodigende advertenties waarin wordt gesuggereerd dat je niet meer zonder een Kodak kunt. Er zijn steeds meer foto-amateurs en naast de journalisten van de schrijvende pers nu ook de fotjournalist.

Advertentie Arnhemsche Courant (2 augustus 1915)

*"Wintervermaak te Roosendaal" - W.J. Tijl, Velp
(Lux fototijdschrift, juli 1912)*

Dwergjes

Er verschijnen ook speciale tijdschriften voor de amateurfotograaf. Al in 1889 verschijnt de eerste editie van "Lux, Geïllustreerd Maandschrift tot bevordering der Fotografie en Aanverwante Kunsten en Wetenschappen". Een imposante titel die jaren later zou worden vervangen door het minder pompeuze "Lux - fototijdschrift". Naast allerlei boeiende artikelen over de ins en outs van de fotografie konden de lezers foto's insturen ter beoordeling. En het was natuurlijk een enorme eer als jouw foto werd geplaatst. Een foto van een mooi winterlandschap aan de Veluwezoom was dan natuurlijk een uitdagend onderwerp. In 1912 kwam een foto van een Velpse amateurfotograaf zowaar in aanmerking voor plaatsing. Een winters tafereel in Rozendaal (toen vaak nog 'Roosendaal').

Een hele eer. Maar meteen ook een dosis professionele kritiek voor de Velpse heer dan wel mevrouw of mejuffrouw W.J. Tijl. Opbouwende kritiek was in die tijd nou niet meteen voor de hand liggend. De naam van de rubriek voor ingezonden foto's had al enige dreiging in zich: "Critiek". De deskundige gaat er bij de meeste foto's even flink tegenaan met zijn "critiek". W.J. Tijl las over deze foto onder andere: "Bij 'Wintervermaak' doen de figuurtjes daar in de verte wel enigszins komisch aan, daar zij veel op dartele dwergjes gelijken. Waar U deze foto noemt 'Wintervermaak', moest dit toch allereerst op den voorgrond treden, maar zich niet verliezen in een werkelijk mooie afbeelding van een bosch in de sneeuw". En zo ging het nog even door. Dartele dwergjes, we hopen dat W.J. Tijl er wat van heeft opgestoken.

Ski-loopen

Er waren in de eerste helft van de 20ste eeuw niet veel Nederlanders die bij een dik pak sneeuw de ski's uit de kelder konden halen. Dat was toch vooral weggelegd voor het welvarende deel dat zich ook zo nu en dan een winters reisje naar de Alpen kon veroorloven. Vandaar ook dat een mooie journalistieke winterfoto gemaakt in Velp in 1927 opviel.

Vrijdag 27 januari: Skiwedstrijden in de heuvels van het Nationaal Park Veluwezoom bij Velp, kort na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. De Duitsers hadden er geen bezwaar tegen; de skiwedstrijden werden destijds beschouwd als vermaak voor de weinige welgestelden (© Walter de Wit)

De foto haalde met een mooi bijschrift een aantal Nederlandse kranten. Langlaufen heette toen nog ski-loopen (het zal de taalpuristen deugd doen). Zeer waarschijnlijk dat de gefotografeerde ski-looper dhr. De Kempenaer is. Het spoor van de lange latten leidt naar de mooie (niet meer bestaande) villa De Pinkenberg, destijds eigendom van de familie De Kempenaer.

Wintersport in Velp, december 1927. Op de achtergrond de huizen van Alteveer

Wintersport: rodelen, skiën en schaatsen

Het was hier soms een echt wintersportgebied. Al in de vroege jaren '20 van de vorige eeuw is de Velpse rodelbaan nationaal bekend. Voor de fotografen uit die tijd natuurlijk een mooie onderwerp. Op de 180 meter lange hoofd baan werden snelheden van 50 km/uur gehaald. De wedstrijden werden druk bezocht, ook door mensen van buiten de gemeente. De rodelbaan werd door onder andere de Rhedense burgemeester Bloemers gezien als een belangrijke trekpleister op het gebied van vreemdelingsverkeer.

1939-1940 was een strenge winter met veel sneeuw. Op de Zijpenberg werden begin februari nationale skiwedstrijden gehouden. Slalom en afdaling, voor dames en voor heren. Maar ook op andere dagen werden er skiërs gesignaleerd. Voor de fotojournalisten een mooie kans

voor mooie plaatjes. Het was een drukte van belang rond onze heuvels. En overal winters plezier. Vreemd om te beseffen dat niemand zich bewust was dat maar drie maanden later een nachtmerrie van 5 jaar zou aanbreken.

En natuurlijk werd er in strenge winters overal vooral geschaatst in Nederland. En ook dat leverde geweldige foto's op. Deze foto van schaatsers op het kanaal bij Spankeren is waarschijnlijk in dezelfde koude winter van '39-'40 gemaakt. Jong en oud zijn op het ijs te vinden.

Naast het kanaal de Edy-fabriek en de spijkerfabriek van Tudrana die zich hier net had gevestigd. De fabriek was vanuit Drenthe hier naartoe verhuisd vanwege de ligging aan vaarwater. De fabriek produceerde in Drenthe turfstrooisel en draadnagels. Een merkwaardige combinatie van producten, maar wel de verklaring voor de wat onbegrijpelijke fabrieksnaam Tudrana. Je moet het maar verzinnen.

Bronnen:

Tijdschriften en kranten op Delpher.nl

Website Erfgoed Rheden op de kaart

Schaatsen op het kanaal bij Spankeren

Boekbespreking

Gekke Dien - Koningin van het lichte gedicht

In de zomer van 2022 presenteerde Renie Hesseling zijn boek over Jantje van Velp, een kleurrijk dorpsfiguur. Afgelopen najaar verscheen zijn boek over een andere dorpsicoon uit Velp: Gekke Dien.

Het gebruik van de naam Gekke Dien in de titel van dit boek wordt terecht nog even apart toegelicht. Het is een vervelende naam, een scheldnaam, maar wel de naam waaronder de Velpenaren haar vooral kenden. Haar zoon Bennie gaf toestemming deze beladen naam in de titel te gebruiken.

Het ware verhaal

In het dorp gaan over Bernardina Maria Udink-Klaassen (haar volledige naam) al decennia veel verhalen, speculaties en roddels rond. De sociale media vormen tegenwoordig bij uitstek de plek waar dit allemaal samenkomt. In het boek van Renie Hesseling staan veel van dit soort citaten. Ze zou 'juf' zijn geweest, van goede komaf, zelfs van adel, had een hbs-opleiding en

misschien hbo, sprak vloeiend Frans en Duits en ook nog andere talen. Maar in deze biografie is het ware verhaal te vinden. Niet op basis van de verhalen die rondgaan op websites. Dit verhaal over Dien Udink is een reconstructie van haar leven, gebaseerd op uitvoerig onderzoek, interviews en wat tegenwoordig factchecking heet. Onderzoek vond plaats in archieven in o.a. Utrecht, Druten en zelfs Duitsland. De auteur brengt het leven van Dien en haar gezin stap voor stap in beeld. Zoals in het voorwoord is te lezen: "Aan de hand van archieven, interviews en geverifieerde informatie is de mist gezuiverd van geruchten en zijn de mysteries die over Dien rondgaan ontrafeld".

Tot aan de oorlog

Uit de eerste periode van het leven van Dien wordt meteen al duidelijk dat het leven haar niet overal toelacht. En ook de typering van de wereld om haar heen benadrukt dat. Een pleeggezin, kloosters, voogdij en meerdere werkplekken. Van rust en regelmaat is zelden sprake. En als dat er wel is, ontbreekt er de warme betrokkenheid die elk mens zou moeten ervaren. Maar toch slaagt ze erin om uiteindelijk op een redelijk goede plek als dienstbode terecht te komen. Maar wel een levenspad dat ze tot dan vrijwel in haar eentje bewandelt.

Huwelijk

Negen dagen voor de Duitse inval trouwt Dien. De oorlog zal echter voor heel veel mensen het leven overhoop gooien. En dat geldt ook voor het jonge echtpaar. Renie Hesseling deed uitvoerig onderzoek naar de context van wat er toen gebeurde in hun leven en beschrijft welke ellende de oorlog voor de twee met zich meebrengt. Het is ook de start van haar periode in Velp. Ze zal dit dorp ook niet meer verlaten. In ieder geval niet als vaste woonstek.

Berg en Heideweg

Veel Velpenaren (of Velpenezen?) kennen de familie Udink als de bewoners van de boerderij op de Berg en Heideweg. Een mooie plek, maar een woning die al lang onbewoonbaar was verklaard. Vanaf 1962 tot 1978 zal

het gezin hier wonen. Eerst in de onbewoonbaar verklaarde boerderij en de laatste jaren in een stacaravan op die plek. Na wat tussenadressen verhuist ze uiteindelijk naar de plek naast de brandweerkazerne aan de Noorder Parallelweg.

Dien in 1993, 77 jaar oud, op het terrein aan de Noorder Parallelweg

Gekke Dien

In de periode na de oorlog ontstond ergens in de jaren 50 de naam Gekke Dien. In dit boek kom je er al lezend achter dat ze niet de dorpsgek was, maar een krachtige vrouw met onverwachte talenten die heel wat tegenslagen te overwinnen had. Het wordt steeds duidelijker hoe ingewikkeld het leven voor Dien en haar gezin in Velp is. Hierdoor paste ze niet altijd tussen alle lijntjes die de keurige naoorlogse samenleving had getrokken.

Katholieke kerk

De kerk vormt zeker een vast punt in haar leven. Niet alleen de katholieke kerk in Velp, maar ook de nonnen van 'Meisjesstad' in Utrecht zijn belangrijk in het leven van Dien. Al in de oorlog zocht ze hier waarschijnlijk haar toevlucht. Ook later zal Dien de plek gebruiken om tot rust te komen bij de in het wit geklede nonnen. Haar betrokkenheid bij de kerk laat ook haar sterke karakter zien. In 1959 heeft ze kritiek op het functioneren van een Velpse kapelaan. Dien laat niet over zich lopen en schrijft

een brief aan bepaald niet de eerste de beste: Bisschop Alfrink ontvangt een brief van haar waar ze één en ander uit de doeken doet. "Zijne Eerwaarde Heer!" Een mooie aanhef schrijft de auteur. Na een zoektocht in het bisschoppelijk archief in Utrecht komt hij deze bijzondere brief van Dien tegen.

Dichtkunst

Een opvallende kwaliteit is dat Dien Udink gedichten schrijft. Voor kleine gelegenheden en voor grotere bijeenkomsten. In de titel van dit boek wordt gesproken over "het lichte gedicht", een mooie omschrijving. Bij de presentatie van dit boek op 13 september jl. werd er zelfs een geluidsfragment afgespeeld. Dien Udink leest in de kerk in de Emmastraat met krachtige stem haar gedicht voor bij het afscheid van priester Van Vliet. Opeens staat ze in het middelpunt en grijpt ze alle aandacht. Als ze de laatste regel heeft uitgesproken klatert het applaus door de kerk.

Andere markante personen

Er waren natuurlijk meer markante personen in Velp te vinden, zoals 'Sjarl' Grootendorst, Chris de Bok, Hannes en Graadje. En misschien in een andere categorie, want hij woonde op Beekhuizen, De Kükel. Mooi is dat Renie deze persoonlijkheden ook hier en daar in het boek aantipt.

Net als het boek over Jantje van Velp is dit prettig lezende boek razend interessant en een echte eyeopener. Het laat je op een andere manier kijken naar een onderdeel van de lokale geschiedenis.

Hans Witt

Gekke Dien - Koningin van het lichte gedicht
Auteur: Renie Hesseling, uitgeverij Boekscout Soest
220 blz. € 22,99
ISBN: 978-94-650-9203-4

Hans Witt is hoofdredacteur van Ambt & Heerlijkheid

VAN HET BESTUUR

Waarde leden,
Met dit nummer 225 sluiten we 2024 af. Dit jaar bestond de Kring precies 70 jaar. In april 1954 was de eerste formele vergadering in Hotel De Engel en in juni van dat jaar verscheen de eerste uitgave van wat sinds 1983 Ambt & Heerlijkheid heet.

Het blad werd door de heer E.J. (Kruiswijk) Jansen jarenlang volgeschreven, en wel tot in 1983, in totaal 75 nummers. Een geweldige prestatie. Allemaal terug te vinden en na te lezen op onze website! Opmerkelijk dat deze periodiek de tand van 70 jaar tijd heeft doorstaan.

1954, andere tijden

Een greep uit een willekeurige krant van 1954 (lang leve Delpher):

- De aanvoer op de veemarkt in Den Bosch bedroeg 5.254 stuks vee.
- De waterstand bij Lobith +9,41 m. N.A.P.
- Advertentie voor een televisie van Philips (f 1450,-).
- Prins Bernhard mist de eenheid van Nederland zo gewoon in de bezettingstijd.
- Arnhem worstelt met de gedachte van Europese integratie. "Wordt Brussel onze Hoofdstad?"
- Advertentie "Caballero is toch lekkerder."
- Nieuwe Franse Premier richt zich via radio tot het volk. "We verlaten Indochina."
- Nederland wil minder emigratie door uitvoer van vermogen beperkt te houden.

Dit laat zien dat de wereld in een mensenleven totaal kan veranderen. Roken is taboe geworden, veemarkten zijn afgeschaft, de TV heeft de wereld (tijdelijk?) veroverd en onze regering is vooral bezig met immigratie.

Ambt & Heerlijkheid is overeind gebleven en dwalend door al die 225 edities wordt duidelijk dat de Kring de lokale geschiedenis levend heeft gehouden.

Oprichtingshotel De Engel, al lang verdwenen (plaats het naast het nieuwe gemeentehuis), wordt door onze archivaris, Jan de Bes, middels een boekwerk binnenkort weer nieuw leven ingeblazen.

Zo houden we de geschiedenis levend.

Dat brengt mij bij de gedachte over hoe de Kring over 70 jaar (in 2024) over de huidige tijd zal berichten?

Ik moet er even nog niet aan denken en daarom besluit ik met de oproep van Kruiswijk Jansen in 1954.

Harry Klein Koerkamp, voorzitter

Nieuwe leden sinds 1 augustus:

Mevrouw L. van der Tweel	Spankeren
Mevrouw A. Maasbach	Rheden
Mevrouw A.F. Kuijper-de Graaf	Rheden
Mevrouw M.E. de Kort-Griffioen	Rheden
Mevrouw J.E. Senhorst	Rheden
De heer T.G. Burgers	Spankeren
De heer H. Ouwerkerk	Rheden
Mevrouw I.M.J. Velthuis	Rheden
Mevrouw H. Boersema-Zollinger	Velp
De heer P. Zonderwijk	Velp
Mevrouw T. de Gans-Arends	Velp
De heer K. van der Beek	Velp

Bestel gemakkelijk op www.appeldoorn.nl

Assink^{nvm}

MAKELAARS

Hoofdstraat 166
6881 TL Velp
026-361 70 23

assinkmakelaars.nl

Loodgieters- en
installatiebedrijf

Huysmans

Velp

06 55346139

Erkend installateur
Gas en water

Sinds 1980 Hoveniers met Passie

⇒ Beleef
⇒ Geniet
⇒ Ontspan

gebr. RIJNEVELD b.v.
tuin- terreinverzorging
en bestratingen

- ▶ Advies en ontwerp
- ▶ Tuinaanleg
- ▶ Onderhoud

Spankeren 0313-427288
www.rijneveld.nl

HOVENIERS

APPELTERN
Tuinexpert

TUIN GELUK